

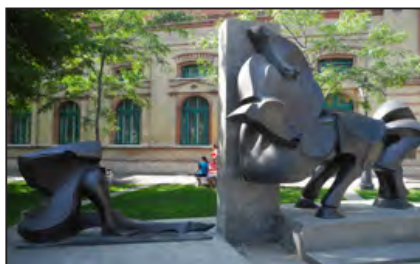
BUDAPEST

A VÁROSLAKÓK FOLYÓIRATA

2017/10

fotó: Sebestyén László

TARTALOM

◀ S. P. Q. R. avagy a Római-part mint értékválasztás	2
<i>Bardóczy Sándor</i>	
ÖTVEN ÉVE	
Ahogy lett, úgy lett	6
<i>Elek Lenke</i>	
A NAGY HÁBORÚ	
◀ Emlékjelek a hadak útján	10
<i>Prohászka László</i>	
Slusszkulcs a mai Európához	13
<i>Bittera Éva</i>	
Simplicissimus Budapestje	16
◀ A faragás lett a fülbevaló rajta	18
<i>Horváth Júlia Borbála</i>	
Édes élet a Fő utcában	20
<i>Csontó Sándor</i>	
◀ Jelenetek a piarista gimnázium múltjából	22
<i>Koltai András</i>	
KÉPES HÁZ	
Távlatok a rézkarcasztal felett	26
<i>Csordás Lajos</i>	
Laklia Vendel: Nagyvárosi szerelem	28
A cigány császár palotája	28
<i>Buza Péter</i>	
◀ Borges – Képzelt lények	30
Sanghay – Shanghai	30
Budapest Építészeti Nívódíja 2017	30
TERMOZS – ...hogy kapjunk hideget-meleget...	31
Batang mint hungarikum – szaporodó játszóhelyek	31
<i>Zappe László</i>	
SZOBORPARKŐR	
◀ Történelem oldalnézetből	32
<i>Jolsvai András</i>	

BUDAPEST nemcsak szereti a Duna-partját, hanem büszke is rá. Aligha van közöttünk olyan, aki külföldi vendégét elsőként ne a Vigadó elé vagy a Margit híd könyökébe cipelné, hogy aztán széles mozdulattal tárja elé a pompás látványt, nem titkolt elégedettséggel, mintha csak ő maga teremtette volna. Ráadásul a világ vissza is igazolja ezt a büszkeséget, és nem csupán a turista-ajkáról felhangzó óh-k és ah-k formájában: Duna-parti panorámánk idén karácsonykor épp harminc éve a világörökség része.

Ennek fényében különösen meglepő, hogy Budapesten milyen nehezen lehet közel jutni a folyóhoz, és ha egyáltalán, hát legfeljebb korlátok szorításában, kőlépcsőkről, macskaköves rakpartokról bámészkodva, esetleg az átkelőhajók dízel-dohogása közepette. Aki meg akarja érinteni a Dunát, hallani akarja, hogyan locsog lustán a kavicsokon, annak ki kell mennie a Római-partra, jóformán az egyetlen olyan fővárosi szakaszra, ahol még a maga természetes mivoltában látható.

Talán túl naturális is ez a part – mondhatják persze Önök –, már ha a város természete a gondozatlanság és a leromlott épített környezet. De valóban, az a 20. századi kispolgári lidő, amelyet mindnyájan ismerni vélünk a régi filmhíradókból és felmenőink elbeszéléseiből, mára erősen megkopott. A csónakházak elnéptelenedtek, a súlyák jó részét felverte a gyom, ijesztő épületcsontvázak pötytyözik a nem ritkán szemetes partot. Igaz, továbbra is lehet itt evezni, üldögdélni, fürdeni, a lángos forró, a fröccs pedig hideg. Kell ennél több a napról napra a betonrengetegben aszalódó városiaknak?

Hullámtér. A városi döntéshozók szemszögéből viszont ez a Római, nem pedig a panel-lakók aziluma. Egy hullámtér, amelyet tavaszonta garantáltan előnt a Duna, évtizedenként egyszer – és ki tudja, mit hoz a jövő – pedig megrohamozza, és ijesztő magasságból fenyegeti a mögötte elterülő várost. Amivel még mindig nem volna semmi baj, ha az elmúlt évtizedekben a hivatali tehetetlenség és a jóféle hazai korrupció nem tette volna lehetővé, hogy ebben a hullámtérben az odaváló bódék, csónakházak és lábakon álló vityillók mellé csodapaloták is nőjenek, a dolgok természetéből fakadóan erős érdekvédelemmel rendelkező tulajdonosokkal.

Így született meg a Római-probléma, így vált eldöntendő kérdéssé, hogy azon a nyomvonalon védje-e meg Budapestet az árvízről a városvezetés, ahol eddig, vagy már magán a parton, egy úgynevezett mobilgáttal, amely árvízmentes időben is igen stabil alapokat kíván. Megépítése tehát a fáknak, bokroknak, kavicsos barangoló helyeknek garantáltan a végét jelenti.

Mi sem egyszerűbb ennél, gondolnánk, kérdezzük meg a szakembereket. Városunk azonban már jó ideje nem az a hely, ahol ne lehetne viszonylag könnyen találni hozzáértőt bármilyen álláspont sziklaszilárd alátámasztására, ahogy az ellentétes vélemény szigorúan tudományos képviseletére is. Más kérdés, hogy míg a parti védmű mellett kardoskodók elfogadható tervek híján legfeljebb az ígéretekről nyilatkozhattak véleményyt, a meglévő nyomvonal megerősítését képviselőik maguk álltak elő egy meggyőző elképzeléssel. (Vázlatát elolvashatják Bardóczi Sándor írásában e lapszámunk 2-6. oldalán.)

Így született meg az a helyzet, hogy miközben a várható költségek és a társadalmi hasznosság szempontjai mind ez utóbbiak igazát támasztják alá, lassan-lassan kiderül: az előbbi megoldást csak az a fényes jövőkép teszi vonzóvá, hogy egy árvízmentes parton bármit lehet építeni. És ezt a bármit valahol valaki nagyon szeretné már betonba-téglaiba önteni.

Ezt a szomorú történetet csak azért nem kiáltjuk ki példatlannak, mert a közelmúltban láttunk már néhány hasonlót. Ugyanez a logika vette rá a Fővárosi Közgyűlést, hogy saját szabályait semmibe véve engedélyt adjon egy toronyház felépítésére, mit sem törődve azzal, hogy a felhőkarcoló beelég majd a világörökségi panorámába. És ugyanígy gondolkodtak azok is, akik szegyeventelenül hatalmas összegért engedtek parkolóházra emlékeztető uszoda-komplexumot emelni a Római-val átelleni pesti Duna-parton, meg betonkolosszust önteni a folyómederbe pár tucat ugrás kedvéért, csak mert a röpiülő sportolók mögött jól fest a Parlament.

A Római történetében csak az a különleges, hogy ebben az esetben a polgárok felvették a kesztyűt, és megpróbálnak tenni azért, hogy a városuk sorsáról ne a pénz és a politikusi akarnokság döntsön, hanem a józan ész. Tiltakoznak, élnek a demokrácia kínálta eszközökkel, megtalálták azokat a támogatókat, akik mögött kikezdehetetlen szakmai teljesítmény áll, és ennek köszönhetően messzire elhallatszik a hangjuk.

Mindez természetesen még nem garancia a sikerre, de minden civil mozgalom egy lépéssel közelebb visz a városi közösség egészségesebb működéséhez. Az éjszakai nyugalmat követelő hetedik kerületi lakosok lázadása és a Római-partot kavicsos-fás természetes környezetnek megóvni akaró polgárok mozgalma ugyanarra figyelmezteti a választott vezetőket: minél kézzel foghatóbb egy jogsérelem, annál könnyebben látják át az emberek, hogy visszaéltek a bizalmukkal.

A következő esetenél talán a gondolkodás végre megelőzi majd a döntést – és ezzel csak nyerhet BUDAPEST

BUDAPEST

a városiakok folyóirata

Pro Cultura Urbis díj 2007

XL. évfolyam, 10. szám
megjelenik minden hónap 15-én

Alapítva: 1945

I–III. évfolyam: 1945–1947

szerkesztő:

Némethy Károly, Lestyán Sándor

IV–XXVI. évfolyam, 1966–1988

szerkesztő:

Mesterházi Lajos, Fekete Gyula,
Vargha Balázs, Jávor Ottó, Szabó János

Főszerkesztő:

Buza Péter

Olvasószerkesztő:

Saly Noémi

Szerkesztőbizottság:

**Angelus Róbert, Buza Péter,
Csontó Sándor, Hidvégi Violetta,
Kirschner Péter, N. Kósa Judit (publicisztika),
Saly Noémi, Sándor P. Tibor (archív fotó),
Sebestyén László (fotó),
Török András (Simplicissimus Budapestje)**

Facebook oldalunk szerkesztője:

Vadász Ágnes

A szerkesztés műhelye

a Nagy Budapest Törzsasztal

A szerkesztőség levelezési címe:

1054 Budapest, Honvéd utca 3.

E-mail: budapestfolyoirat@summa-artium.hu

Honlap: www.budapestfolyoirat.hu

Kiadja

Summa Artium Nonprofit Kft.

Felelős kiadó: Török András

1054 Budapest, Honvéd utca 3.

Telefon: 318-3938, fax: 318-3938

Lapigazgató

Szűcs Andrea

A BUDAPEST partnere

a Városháza Kiadó

Kiadóvezető: Csomós Miklós

Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár

1088 Budapest, Szabó Ervin tér 1.

Telefon: 411-5000

Terjesztés:

Magyar Posta

Reklamáció: 318-3938

A folyóirat megjelenését az NKA támogatja

Tördelés:

Görög Gábor

Nyomdai munka:

Pharma Press Kft.

1037 Budapest, Vörösvári út 119-121.

telefon: 577-6300, fax: 323-0103

ISSN: 1785-590x

Nyilvántartási szám: 2.2.4/237/2004

A borítón:

Távlatok a rézkarcasztal felett

(26. oldal)

A hátsó borítón:

Ahogy lett, úgy lett

(6. oldal)

S. P. Q. R.

avagy a Római-part mint értékválasztás

Bardóczi Sándor

Történelmi tanulmányainkból tudhatjuk, hogy a Senātus Populusque Rōmānus (S.P.Q.R.) a római szenátus és a római nép teljes jogegyenlőségét jelző felirat. Ami a plebejusok „polgárjogi” harcának gyümölcse volt: a lakóhely szerinti népgyűlés (Comitia Tributa) kivívta magának a jogot arra, hogy bizonyos döntéseket maga hozzon meg. Különös véletlen, hogy éppen az egykori aquincumi polgárváros melletti „szent ligetek” esetében kell, egészen pontosan 2304 évvel e társadalmi vívmány keletkezése után, ennek jelentőségéről megemlékeznünk. A Római-part sorsa ugyanis most éppen azon múlik, hogy a „szenátus” (nevezük ezt most fővárosi közgyűlésnek) mennyire képes meghallani a plebsz (nevezük most őket érintett állampolgároknak) szavát.

Ráfér a karbantartás

A Római-parti gát esetében már az sem teljesen világos, kit nevezünk érintettnek. Adva van ugyanis a Nánási-Királyok útja É-D-i tengelyétől a Duna felé eső terület (hullámtér), ahol az építési jog szerint rekreációs területek (valójában részben lakóparkokkal és családi házakkal nem éppen jog szerint beépült ingatlanok) sorakoznak. De pusztán ők lennének a kérdéses egyedüli érintettjei? Hiszen ott van Óbuda-Békásmegyery lakosságának jelentős része (55000 ember), akik az ún. Csillaghegyi-öblötben élnek vagy dolgoznak, s telkeiket, lakásaikat, családi házaikat ma

egy műszakilag elavult, magassághiányos földgát védi a nagy árhullámoktól. Az ő élet- és vagyonzbiztonságuk múlik azon, hogy a part közvetlen közelébe áthelyezett gát kiállja-e a terhelés, a hidraulikus talajtörés, a kiviteli pontatlanságok, az uszadéktalálalatok, a jeges ár, a gátra dőlő fák, az alapozási újítások, az üzemeltetési problémák és az idő próbáját.

Érintett egész Budapest

Óriási felelősség ez, egy kolontári katasztrófa eltörpül amellett, amilyen pusztítást egy esetleges gátszakadás vagy egyéb hávária ezen a területen előidézhet. Végezetül, de nem utolsósorban ott van Budapest teljes lakossága, amely a nyári félévben élvezi a Római-part mostani rekreációs lehetőségeit. A part kiemelkedő vonzóképesége abban a természetközeli milióban rejlik, amely közel engedi a vízhez az embert. A fővenyes part, a lomhán fenséges Duna, az evezős sporthajókkal való vízre szállás és kikötés korlátlan lehetősége, a nyári melegben egyszerre kellemes mikroklímát teremtő fáktól árnyékos part és a víz, az erre az adottságra rátelepülő büfék és kifőzdék békebeli hangulata, a különböző társadalmi státuszú néprétegek számára találkozást, agora- (vagy maradvány római terminus technicsnál: fórum) szerepet betöltő szabadtér az, aminek a sorsa eldől hamarosan és véglegesen.

Budapest lakosainak érintettsége a finanszírozásban is tetten érhető. A hullámtérben körülbelül 250 üdülőtelek található. Ha a hivatalos számokat nézzük, akkor az ő érdekeiket szolgáló árvízvédelmi gát 18 milliárdja telekre lebontva telkenként 72 millió forintnyi költséget jelent. Nyilvánvaló, hogy ezt az összeget az ottani tulajdonosok ingatlanadójából vagy iparűzési adójából nem lehet kifizetni. Vagyis a gátat Budapest fizeti, s ez

a gát nem nyújt nagyobb biztonságot a mostani árvízi védekezésnél. Sőt, és ezt *Koncsos László* (a BME tanszékvezetője) valamint öt másik független vízügyi szakember (tervező, kivitelező, vízkárelhárítási szakértő) névvel aláírva állítja: fennáll a veszélye annak, hogy az új gát nagyobb árvízi kockázatot jelent majd erre az 55000 emberre, mint az elődje.

Az öt éve húzódó történetben nagyon kevés alkalom kínálkozott valódi szakmai érveket ütköztetni egymással. A fővárosi önkormányzat és személyesen a főpolgármester nagyon határozottan azt képviseli, hogy ennek a gátnak a partélen (közvetlenül a víznél) kell megépülnie. Kezdetben ennek a koncepciónak csak a fák és a főveny sorsáért aggódók szegültek ellen, de mára ez a tábor jelentősen kibővült. Kibővült az árvízi biztonság miatt aggódó helyi lakosokkal, a hullámtérrel tényleg rekreációra használókkal és azokkal a vízügyi és társadalomtudományi szakértőkkel, akik az egyváltozós koncepcióban nem látják biztosítottnak a jó döntés lehetőségét.

A lehetetlen küldetés

Ahogy egyre jobban tör a „senatus” terve a megvalósítás felé, úgy erősödnek a „populus” hangjai. A feszült helyzetet a párbeszéd hiánya, a senatus merevsége és egyoldalú kommunikációja és a titkolózás (a tervek nyilvánosságának botrányosan alacsony szintje) jellemzi.

A döntések előkészítésénél a főváros meg sem kísérelte bevonni az érintettek teljes körét. A Greenpeace által megrendelt, és a Závecz Research által kivitelezett, Budapestre reprezentatív közvéleménykutatásból kiderül, hogy a „populus” mindössze 19 százalékban támogatja a „senatus” elképzeléseit. A abszolút többség (58 százalék) a mostani status quo, a Nánási-Királyok úti védekezés és a hullámtéri jelleg, a parti értékek megőrzése mellett tette le a voksot.

Vadkacsa csónakház

Mindazonáltal a „senatus” – igaz, minden időn túl és gyakorlatilag lehetetlen feltételek mellett – gyakorolt gesztusokat a „populus” felé. *Tarlós István* főpolgármester egy váratlan telefonhívással megkérte *Lányi Andrást* – annak egy, a Római-part témájában született cikke nyomán –, hogy egy hónap alatt készítsen alternatív tervet a rendezésre, amelyet ő a közgyűlés elé fog vinni. Ha összevetjük ezt azzal, hogy a főváros eddig csak az egymás után elvérző műszaki tervek sorára közel 600 milliót költött, és mindezt négy év tervezési és engedélyeztetési idő kísérette, jól látszik az aszimmetria.

Ez volt a lehetetlen küldetés.

Lányi engem, a tanulmány egyik későbbi szerzőjét azzal keresett meg, hogy van három sűrű hetem arra, hogy önkéntes alapon részt vegyek ebben a vállalkozásban. Semmivel nem kecsegtetett, csak azzal a reménysugárral, hogy a vízügyi rész kifejtését egy szakmailag megkerülhetetlen szakértő, a BME Víziközmű Tanszékének vezetője, a vízügyi katasztrófa helyzetek elismert kockázatelemzője vállalta.

Ha belegondolunk, ez a tény a hagyományosan szembenálló, a Bős-Nagymaros-ügy kapcsán elmergesedő zöld mozgalom-vízépítőmérnöki ellentét páratlan meghaladása. Egy olyan áttörés ez, ahol a mérnöktársadalom és a humán értelmiségi együtt, egy asztalnál, egyfelé gondolkodik. Egy megkövesedett szembenállás lebontása, szakbarbarizmus helyett érzékeny refle-

xió egymás szempontjaira. Olyan történet, amiből kár lett volna kimaradni. Amitől az ember továbbra is képes a tükörbe nézni, és azt mondani magának: minden tőlem telhetőt megtettem a jó ügy érdekében.

Szakújságíróként és egyetemi docensként tájépítész diákjaimmal jó három éve kutatom a Római-partot, írok róla, ezért az háttéranyagok egy része – közöttük társadalmi igényfelmérések és diák ötletpályázati eredmények is – a rendelkezésemre álltak. Meggyőződésemmé vált az elmúlt évek során, hogy a Római-part sorsa nem pusztán árvízvédelmi, hanem legalább annyira tájhasználati, urbanisztikai, városökológiai, vízgazdálkodási és értékválasztási kérdés, ahol a szemellenzős „szakmai” és fejlesztéspolitikai megközelítéseket elvetve Budapesten valami szokatlanul új, integrált szemléletet lehet meghonosítani a közbeszéd szintjén.

Mit tud az alternatíva?

A Római part mai állapota kétségtelenül rendezést igényel. A teljes árvízi bevédettség azonban nem egyenlő a rendezéssel. Számos olyan európai nagyvárosról tudunk, ahol jelentős folyóparti közterületi szakaszok vagy egész városrészek maradnak hullámtérben, mégis jóval rendezettebb, s esetenként ugyanolyan természetes képet mutatnak, mint a Római-part. Budapesten a Margitsziget vagy Kopaszi-gát technikailag éppen olyan hullámtéri terület, mint a Római-part. A Római-parton ráadásul csak az

üdülési illetekekből területarányosan annyi bevétel képződik évente, mint amekkora öszszegből a jóval nagyobb, 100 hektár területű kiterjedésű Margitszigetet, ezt a fővárosilag kiemelt kezelésű közparkot fenntartják. Nem lehetetlen tehát a hullámtérként rendezett Római-part mint cél elérése, még fővárosi körülmények között sem.

Az is rögzíteni érdemes, hogy a kerületi építés-szabályozás betű szerinti betartásával ma egyetlen 2001 után épült vagy átépült ingatlan tulajdonosának sem lenne problémája azzal, ha néha kiönt a folyó. 2013-ban, amikor a Római-parton megdőlt az árvízi rekord, és a legnagyobb vízszint (LNV) 891 cm-re változott, *Orbán Viktor* kormányfő tett egy kijelentést a Kossuth rádióban, vélhetően a vízügyi és a katasztrófavédelmi szakértőkkel történt többszöri konzultáció után: „Megvédtük a részben engedéllyel, részben engedély nélkül működő üdülőterületeket is. [...] Át kell gondolni, mi az, amit érdemes megvédeni. [...] Ha valaki árterületre épít, árvíz esetén nem számíthat rá, hogy megővjük a vagyont. Az életét igen.”

A kormányfő ezen szavaival messzemenően egyet lehet érteni, azok katasztrófavédelmi szakemberek tapasztalatain és az európai vízgazdálkodási irányelveken alapszanak, amelyeket Magyarország is ratifikált. Az új európai szemlélet a folyószabályozásban a „teret a folyónak elv” szellemében alakult ki, amely szerint nem hadakozni akarunk a folyóinkkal, hanem elég helyet biztosíta-

Az egykori „Sajtház” 2017-ben

ni nekik arra, hogy a gyarapodó árvizeket biztonsággal levezessék.

Mire van tehát szükség a Rómain? Először is megnyugtató árvízvédelemre Óbuda és Békásmegyér lakosai számára, amely ezen a szakaszon a terület legmagasabb vonalán, a Nánási út–Királyok útján képzelhető el. Koncsos professzor szerint ez egy mindössze 1 méter magas, az útburkolattal egybealaposított vasbeton árvízvédelmi fallal abszolválható, sokkal kevesebb költséggel és sokkal kisebb műszaki kockázatokkal, mint a parti esetben.

Másodsorban szükség van a parti sétány rendezésére, ahol be kell és lehet rendezkedni arra, hogy azt időnként, 700 centiméter feletti vízállás esetén elönti a víz. Ehhez olyan kandeláberek, utcabútorok, burkolatok és partvédő stabilizálás szükséges, amely tartósan bírja a 3–5 évenkénti 1–2 hetes elöntést. A jelenleginél tartósabb és egyben természetesebb partfalvédelmet lehetne elérni egy úgynevezett gabionfalas kialakítással. Ez egy korrózióálló dróthálós dobozokba ömlesztett kőhalom, amely támfal-szerűen és helytakarékosan képes ellenállni a víz-erózióknak, védeni a sétány szerkezetét az alámosódástól. Ezen túlmenően a parti főveny területén csak a nem használt sólyák felszámolására, a működők rekonstrukciójára, illetve az illegális csatornabevezetések és a nem használt csatornacsövek végleges felszámolására, a kavicsteraszok helyreállítására van szükség.

A többi a természet elvégzi.

A parti sétány szintjén a legfontosabb tendő az osztottpályás sétány és kerékpárút kialakítása árvízálló burkolattal. Ezeket cserjékkel, fasorral beültetett zöldsávval célszerű elválasztani, annak érdekében, hogy az

eltérő sebességű közlekedők a lehető legkisebb baleseti forrást jelentsék. A parton húz át az EUROVELO6 nemzetközi kerékpárút nyomvonal, az egyik legnagyobb használati konfliktust most a gyalogosok és a kerékpárosok közötti feszültségek jelentik.

Az elválasztott zöldsávon belül lehetőség van masszív árvízálló utcabútorok (kandeláberek, padok, szemetesek) elhelyezésére. Szükség van továbbá a part rendezése során a romeltakarításra. A Sajtház és a Római Club mára teljesen menthetetlen állapotba került, ezen a helyen épület gazdaságosan nem tartható fenn. Elbontásuk és a helyük közösségi célú környezetrendezése kiemelt fontosságú, továbbtervezést igénylő feladat.

Az ökológiai szempontokat érvényesítve a part északi szakaszán, a pünkösdfürdői gát befordulása alatt található úgynevezett Limány területét megilleti a természeti védelem és az ehhez méltó kezelés.

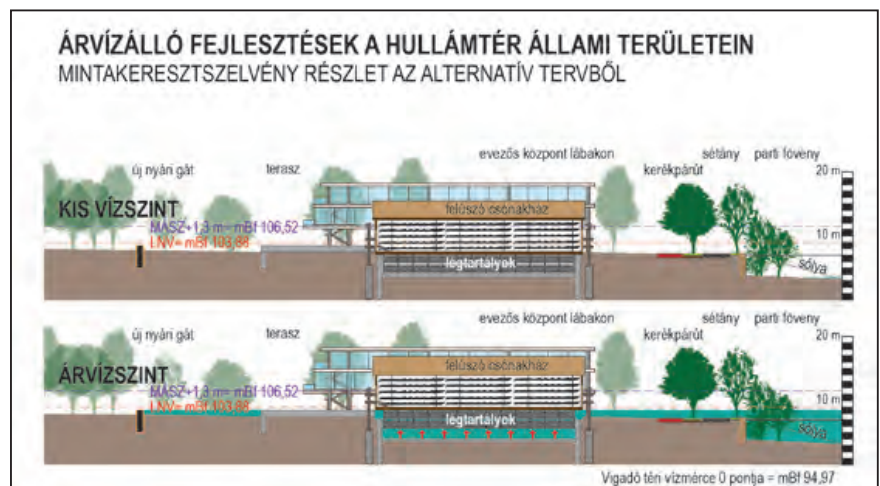
Közérdek s optimális jövőkép

A közterületi rendezéssel párhuzamosan a hullámtéri ingatlanokkal is foglalkozni kell. Teljes állapotfelmérést kell végezni, a szerkezetileg menthetetlen épületeket a tulajdonossal végre – a jogszabályoknak megfelelően – el kell bontatni, a szerkezetileg menthetőknél pedig ki kell alakítani egy árvízálló megoldást. A lábakra épült épületeknél fel kell számolni az alsó szintek utólagos beépítéseit, vagy a tulajdonost kötelezni arra, hogy építsen ki hozzájuk egyedi árvízvédelmet a helyi szabályozás szellemében.

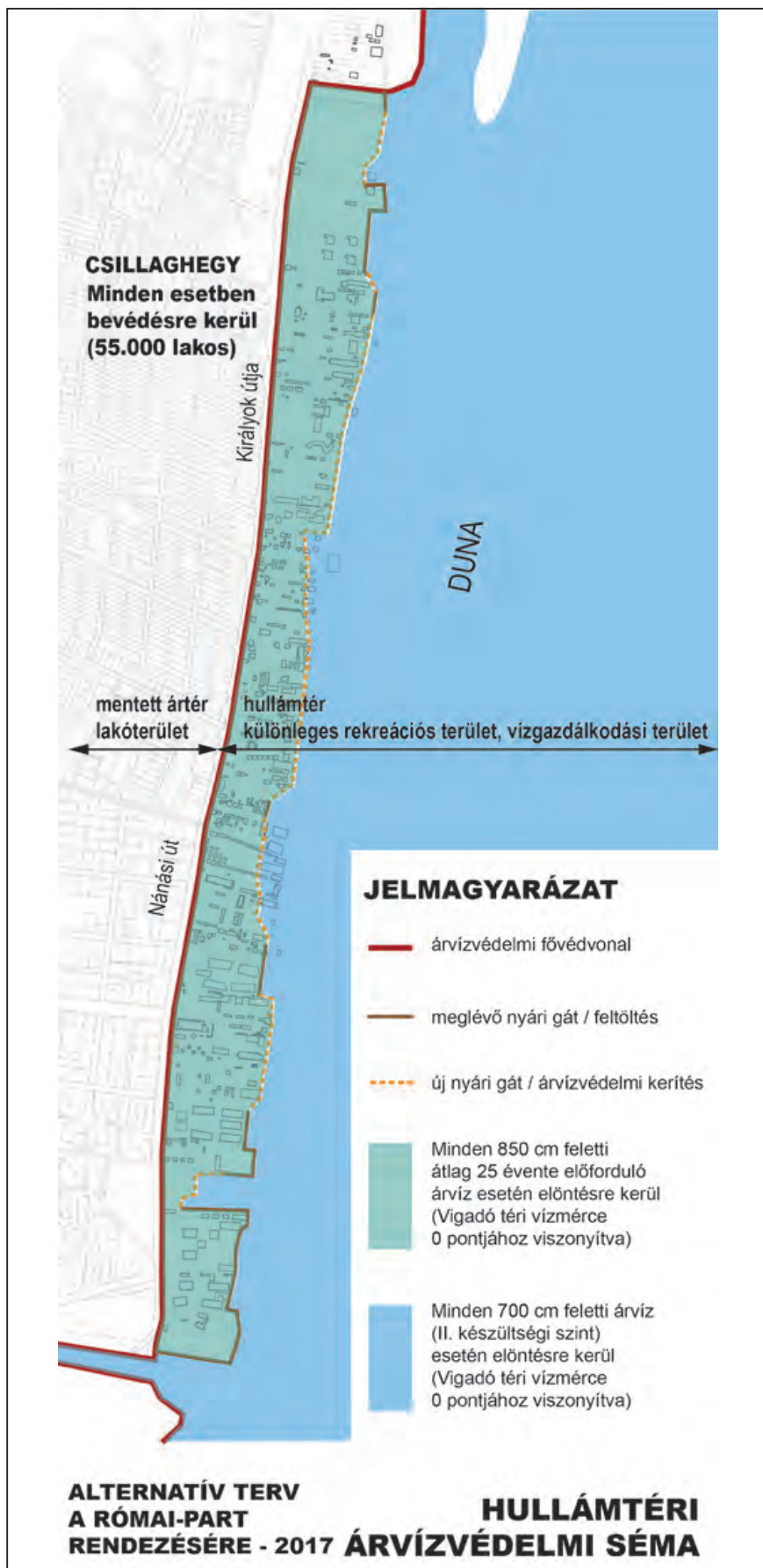
A romeltakarítás mellett a használaton kívüli ingatlanokat (különösen az állami és az önkormányzati tulajdonúakat) be kell vonni a közösségi hasznosításba. Minden jobb, mint a lakatlan, rendezetlen telek. A tulajdonosának hasznot tud termelni az ideiglenes kölcsönző, a vendéglátás, sörkerti hasznosítás is. Az állami és az önkormányzati tulajdonú ingatlanokat a tömegsport, a közhasználat, az erdei iskolák, a nyári gyerektáborok számára kell megnyitni, erre kell őket alkalmassá tenni.

A partot minden tekintetben fel kell készíteni az időszakos elöntés elviselésére, a háttér-ingatlanokat pedig a nyári napozást, fürdözést, evezést, kerékpározást, szabadterei időtöltéseket, vendéglátást, (átöltözést, közcéct, pelenkázót, zuhanyozót) biztosító szolgáltatások befogadására.

Intenzíven kell készülni szolgáltatásokban arra, hogy a Római-part ismét fürdésre alkalmas partszakasszá válik majd. A Duna – szerencsére – tisztul! Ezekben a kérdésekben jelentős feladat hárul a fővárosi és a III. kerületi önkormányzatra, az államra és a sportlétesítményeket üzemeltető BMSK-ra, valamint a területen működő sportegyesületekre.

Mintakeresztmetszelvény részlete a Lányi-féle alternatív tervben (szerk: Bardóczi, 2017)

Új árvízi séma a Lányi-féle alternatív tervben (szerk: Bardóczy, 2017)

Összekapcsolt nyári gátak

A Római-part lehet az a hely, ahol budapesti viszonylatban ismét reneszánszát élheti meg az evezős tömegsport, amely gyerekek és felnőttek tízezreinek taníthatja meg a folyami vízbiztonságot és az evezős sportok szeretetét. Ha van, amire a TAO pénzeket, állami és fővárosi sporttámogatási erőforrásokat, a kiemelt kormányzati beruházás státuszt nem kellene sajnálni, az pontosan ez a feladat.

A Lányi-féle tervnek van válasza arra is, hogy a hullámtéri területek hogyan kaphatnak a jelenleginél magasabb szintű árvízvédelmet. A javaslat a hullámtéri telteken részben vagy egészben kiépített földgátak (nyári gátak), feltöltések, magaspartok, támfalak, kerítésvonalai megoldások rendszerére támaszkodik. Ezeket egyetlen folytonos vonallá kiegészítve telekről-telekre elemezve felvázoltunk egy olyan, a hullámtéri telkek területén belüli, a parttól a lehető legtávolabb húzott nyomvonalat, amelyen belül az épületek jelentős része a 850 centiméter alatti árhullámok esetén védetté válna. (A Dunán eddig levonult legnagyobb árhullám 891 centiméter volt).

A vonal kialakításakor azt is figyelembe vettük, hogy hol vannak a parton olyan ingatlanok, amelyek a jelenlegi kialakításukban menthetetlenek az árvízről, vagy éppenséggel úgy épültek meg (lábakra), hogy az árvízi elöntés nem okoz kárt. A romos ingatlanok esetében bontást és árvízálló átépítést javasoltunk. Ez a nyárigát-rendszer természetesen egy opciós ajánlat: ahhoz minden parti ingatlan tulajdonosának az együttműködése és beleegyezése szükséges. Csak abban az esetben működik, ha az ehhez szükséges szolgalmi jogot a parti tulajdonosok biztosítják, az esetleges kisajátításokban közreműködnek.

Telkeik egy kis részének átengedéséért cserébe védelem közpénzből és ingatlanérték-növekedés. Ez az alternatív terv ajánlata. Ez a hullámtéren belüli nyári gátrendszer a fővédvonal védekezőképességét is megnöveli, hiszen az extrém nagy árvizek kivételével így a fővédvonalat nem érné semmilyen terhelés.

Nyilvánvalóan egy ilyen írás kereteit szétfeszítené a civilek és az általuk felkért szakértők által lefektetett több mint 60 oldalas tanulmánynak a részletes ismertetése. Ez a lehetőség azonban minden érdeklődő számára adott. A kezünkől kiadott anyag letölthető a lanyiromaipart.info weboldalról. Mindenkit csak buzdítani tudok, hogy ismerje meg jobban. A tervek nyilvánossága a megalapozott vélemény formálásához és a döntéshez ugyanis különösen fontos. Már amennyiben komolyan vesszük a betűszót: S.P.Q.R. ●

ÖTVEN ÉVE

Ahogy lett, úgy lett

Elek Lenke

Ez a felcím lapunkban csak eleinte jelölt pontosan meg egy esztendő. Nem is kérdés: évtizednyi időhatár fogja össze a korszakot, amelyre e sorozat írásaiban emlékezünk. S amelyet határozott vonallal, mondhatni szakadékkal oszt kétfelé a történelem. Gyerekek mesélnek ötvenhatos élményeikről.

„Apám nem tudom, merre járt, anyámmal mi sorban álltunk kenyérért. Aztán már csak arra emlékszem, hogy nem értünk fel a lakásba, de az óvóhelyre sem, M. G-ék előszobájában ragadtunk, mert elkezdtek nagyon löni.

„Mi akkor éppen Herenden tartózkodtunk. Elbújtattak a szüleink, hogy ne essen bajunk. A Budapestre tartó orosz tankok zaját így is lehetett hallani”.

„A Ferenc körúton laktunk 56-ban. Amire emlékszem, hogy csücsüliünk a pincében egy szénhalom tetején. Préselt NDK brikett lehetett, de nem tojás alakú, hanem olyan téglaszerű. A szén szagát, meg az ágyú-lövések zaját sosem felejtem el.”

„A Ménesi út egyik szuterénlakásába dugtak be minket a szüleink, a többi gyerekkel együtt. Csodás volt a Citadella felől nézni a lövedékeket, olyan volt, mint a tűzijáték – ilyen addig sosem láttunk.”

„Még a nyolcadik évemet sem töltöttem be, de tudtam, vagy inkább sejtettem, hogy a felnőttek akartak valamit, ami nem teljesülhetett. Az egyik októberi estén hatalmas dörgésre ébredtem. Az ablakon kinézve, a Sas-hegy felett gyönyörű fényes csíkokat láttam, nyomjelzős lövedékek – mondták. Édesapám, aki átélte a II. világháborút, rögtön tudta, hogy ilyenkor mit kell csinálni. Nekiállt és a könyvszekrényeket az ablakok elé tolta. Végül is senki sem akart belőni

hozzánk. Pár napon belül családjunk több tagja is megjelent nálunk. Úgy gondolták, talán Pest biztonságosabb, mint a vidék. Nagypapám, aki ügyvéd volt – Kisújszállás város főügyésze – szinte menekült Pestre. Állásából már néhány évvel azelőtt, a kommunista hatalomátvitel idején eltávolították. Ő és fia, István sem gyakorolhatták többet az ügyvédi hivatást. Nagyszüleim után hamarosan Pista fiuk is nálunk termett. Helyhiány miatt ő már csak a konyhapadlón alhatott. Kezdtünk úgy kinézni, mint egy menekültszállás.

A Badacsonyi utcán, ahol laktunk, tankok rohantak fel s alá. Pár nappal később pedig orosz katonák jöttek csoportosan, minden lakásba bementek és géppisztolyaik csövével mindent félretoltak, szekrényekbe, ágyak alá beturkáltak. Csak akkor enyhültek meg kissé, amikor nagypapám, aki éveket töltött szibériai fogságban, oroszul kezdett velük beszélni.”

Gépfegyver a kisfiúk kezében

„A fegyveres összecsapások elcsendesültek, végigsétáltunk a környéken. A Villányi út és a Himfy utca sarkán egy felrobbantott szovjet tank. A Körtéren az egyik ház egyszerűen eltűnt. Azóta sem építették fel újra. A Bartók mozinál még ott állt a barikád, amelyet a felkelők építettek. A Bartók Béla úton kiégett, szétlőtt autóroncok éktelenkedtek és a legtöbb ház belövéseket kapott.

Az egyik barátom apja, aki építészmérnök volt, Kádár-kormány ellenes strófiákat ragasztgatott a környék villanyoszlopaira. Emiatt hosszú ideig nem kaphatott útlevelet, nemhogy Nyugatra nem, de még Kelet-Európába sem. Majd valahogy egy kubai építészeti projektbe sikerült bekerülnie. Mondanom sem kell, hogy pár hét múlva a családjával együtt már Key West felé vették az irányt.

Az igazi szörnyű dolog pár nappal az utcai harcok megszűnése után történt. Láttam ugyanis egy, az utcán lelőtt nő holttestének a kihantolását egy ideiglenes, ko-

persó nélküli sírból. Rémes volt, és mégse tudtam a szememet levenni róla. Örökre beégett az emlékezetembe. Ha akarnám, se tudnám elfelejteni!”

„Anyukám, apukám Budapesten a hároméves húgommal, a Hegyalja úti lakásban maradtak. Édesanyám alig tudott kikecmergni végül, mert a volt háztulajdonosok, akiknek a több emeletes bérpalotájukból csak egy háromszobás lakást hagytak meg, telehordták szeméttel az ajtó előtti részt. Azt gondolták, apukám ávós, pedig csak a szakszervezetben dolgozott. Annyit tudtak, hogy régen kőműves volt, tehát munkáskáder... Én beteg voltam és a nagymám ápolta, Debrecenben. Velünk szemben a laktanya. A kertünkben már felálltak az orosz tankok, onnan lőtték szét az épületet, és öltek meg tucatnyi magyar kiskatonát. Engem a nagypapám, aki asztalos volt, egy nagyon nagy, régi ebédlőasztal alá bújtattott. Ott volt egy kanna hideg víz is, amit véletlenül magamra öntöttem és tüdőgyuladást kaptam. Egész évben nem mentem iskolába, évet halasztottam.”

„A gyerekek az utcán bandáztak, egy olyan korban, amikor minden második embernél fegyver volt. Fel tudjuk ma ezt fogni ép ésszel? Hogy a manapság külön-órákra, edzésekre kocsival hordott, bébiszitterrel óvott, mobiltelefonnal hozzánk

láncolt, diétáztatott, agyonfürdetett csemetéink az utcán lófrálnak, háborús állapotok között? Hogy történhetett ez meg? Ki adott jó szívvvel gépfegyvert kisfiúk kezébe? Azokról hol vannak a fényképek?”

„Csöngették, anyám jóhiszeműen ajtót nyitott, azt hitte, apám jött meg. Két viharkabátos géppisztolyos alak nyomult be, szó nélkül a falnak vágta bennünket és elkezdtek mindkettőnkét kegyetlenül verni. Hátuk mögött a házmesterünk somolygott, és mutogatott a fogásra, ott lógott apám katonamundérja. Főgyógyász volt a Honvédkórházban, egyenruhában kellett járnia. 45 után államosították a patikánkat, apámat pedig a Róbert Károly körüti kórházba vezényelték, szinte kényszer munkaszerűen. A házmester csak az uniformisra emlékezett. Nem a »hős pesti srácok« voltak – ekkorra már kiszabadultak a volt nyilasok és a köztörvényesek is.”

„Akkoriban a pesti belvárosi kerületek gyerekei – főleg a fiúk – a gangon vagy az utcán játszottak. Hogy mivel? Szinte semmivel, pontosabban, egymással, hiszen a mai értelemben vett játékokat alig lehetett kapni. Kiengedték őket a szülők? Igen, ki. Ugyanúgy, mint a harmincas-negyvenes években. Sok feleség még »nem dolgozott« – háztartásbelinek hívták őket. Szép, modern, gondozott, bekerített játszóterek még

sehol, a grundok, foghíjak száma meg éppen hogy nőtt, hiszen a világháború alatt lerombolt házak helyébe még nem épült mindenütt új. Autó alig robogott az utcákon – magántulajdonban nem is nagyon lehetett –, és senki nem akart elrabolni gyereket vagy aljas szándékkal bántani. Legalábbis én erre nem emlékszem.”

„Milyen volt 56 gyerekszemmel? Hiszen, akik fegyvert fogtak, azok jelentős része is gyerek volt. 10–12 éves kamasz... De a képeken látszik, hogy a 8–9 évesek is az utcán bámészkodnak, főleg nagyobb testvéreiket követve. Képzelnék el, amikor meglátják az elsűrűlt arcú halottakat, akiknek sebtiben ásnak sírt a parkokban? Hogy tudták mindezt feldolgozni? Ma egy csók miatt 12 éven felülieknek titulálnak filmeket... Mégsem hallottam róla, hogy pszichológushoz vittek volna akkor bárkit is. Igaz, milliók nem is hallottak még pszichológusról.”

„Mindig nevetek, amikor gluténérzékenységről beszélnek manapság. Ugyan kinek jutott volna eszébe, hogy gluténérzékeny, amikor az életüket kockára téve álltak az aszszonyok, férfiak sorba fél napokat kenyérért, sőt, nagyon sokan, gyerekek is, ott vesztették életüket. Hogy miért nem süttöttek otthon? Mert nem volt liszt tartalékban, egyébként is, kimérve árulták a lisztet, ami ma elképzelhetetlen, az tűzleték bezártak, nem létez-

tek készételek, konzervek, még sehol az embermagasságú hűtők, nincsenek kenyérsütő masinák. A pesti munkásasszonyok, de persze a polgári osztály megmaradt tagjai sem nagyon próbálkoztak addig ilyesmivel. A nagymamák tudását kellett előbányászni valahonnan. Csak liszt legyen otthon, fiam! Ki tudja, mi jöhet! – emlékszem nagymamám sopánkodására, aki átélt két világháborút és tudta, mi a fontos. Aztán, amikor láttam a tévében a két amerikai ikertorony összeomlását, leszaladtam lisztért...”

Csics Gyula naplója

„A mai nap lett volna a tizenkettedik születésnapom. Ma nem lehetett megtartani a születésnapot, mert ma is lövöldöztek, ha nem is annyira, de még távolról is halaltaszott lövés. Mivel az oroszok elmentek a Nemzetitől, a felkelők a Corvinból egy nagy labdát hoztak ki, és azzal fociztak.”

A kiskamasz Csics Gyula 56-ról szóló naplóját néhány évvel ezelőtt adta ki az 1956-os intézet. A legmegdöbbentőbb benne az, hogy a történelem és sorsfordító

események ugyanúgy helyet kapnak benne, mint az, hogy hegedűóra ra igyekszik, hogy születésnapja lesz, hogy Tom Sawyer kalandjait olvassa, hogy átszalad a barátjához lemezezni. A háborúk és forradalmak idején is léteznek úgymond normális órák, amikor mindenki azt csinál, amit szokott, átlagos hétköznapiak.

A fiú 1956. október 23-tól 1957. március 15-ig írta a naplót, amely harmincöt évig mindenkitől el volt zárva. A szerző sokáig nem tudta elhinni, hogy bárki számára érdekes lehet mindaz, amit ő gyermekként leírt. 2004-ben a tatabányai városi könyvtár vezetőjeként részt vett egy 1956-os forradalomról szóló rendezvényen, amelyet Rainer M. János vezetett, s ekkor adta át a történésznek a naplóját. Története ma már elérhető az interneten is.

X. 30. Kedd, A pártház ostroma

„Reggel már a Tanár úr kérem-ből olvastam. Dél előtt Jancsinál voltam. A nagyszobában dolgoztunk. Nagyon szép idő volt. Jancsival a naplónkat írtuk. Nagyon sok repülő járt a levegőben. Röpcédulákat do-

báltak, de balszerencsénkre a Corvin tetejére estek. Ma jelent meg először a Függetlenség c. napilap. Dél előtt ugyan nem lőttek, de délután versenyeztek a mennydörgéssel. Később megtudtam, hogy a Kommunista Párt székházát lőtték, ami a Tisza Kálmán téren van. Apu később elment megnézni, hogy mi van. Mikor hazajött azt mondta, hogy a felkelők két ávóst felakasztottak lábuknál fogva egy fára”.

Ma reggel 7 h körül ébredtem. Olvastam a Tom Sawyer kalandjaiból. Góré [Csics Gyula nagybátyja] elment már korábban sétálni. Mikor hazajött azt mondta, a Párt-háznál sok halott ávós van. Az ávósok nagyon kegyetlenek voltak, és ezért minden ember legalább egyszer belerúgott. Ezért már soknak kint volt az agyveleje, vagy a bele.”

Igen, Tom Sawyer kalandjainál akkor-tájt ezerszer szörnyűbbeket teremtett az élet. A nép kimondta, elég volt. De hogy utána mi jött, arra nem készültek fel a háborút átéltek felnőttek sem, a gyerekek meg hogyan is teheték volna?

Egy emlék Bécsből

Azokról a gyerekekről ritkán esik szó, akik menekülteként jutottak ki Nyugatra: vajon hogyan dolgozták fel a „hazacserét”, és azt, hogy nem egyszer – ha csak ideiglenesen is – elszakadtak a szüleiktől? Akkor persze nem ez volt a legnagyobb probléma, hanem a kijutás megszervezése. Érdekes magyar vonatkozás, és kevés helyen olvasni róla, hogy 1956-ban Bing Crosby, aki a világ valaha volt legnagyobb példányszámban eladott lemezfeladását produkálta a White Christmas című dallal, pénzt adott Domján Imre magyar származású katolikus papnak, hogy néhány magyar menekült Amerikába utazásának a költségeit fedezze. (forrás: Wikipédia, ahol dr. Lengyel Alfonz régész professzort idézik, ő maga is Crosby adományából jutott Bécsből Kaliforniába).

„Nyolc éves voltam, mikor a magyar fiatalok, köztük a 19 éves Gyuri bátyám, köveket meg úgynevezett Molotov-koktélt dobáltak a szovjet tankokra. Én persze nem mehettem velük, csak kenyérért küldött a mamám a házunktól húsz méterre levő pékségbe. Október végén, november elején láttunk a Körúton kiégett tankokat, kisiklott villamosokat és a földön furcsán elterült embereket is. Utána sokat üldögeztünk a pincében, mert visszajöttek az oroszok és nagyokat durrantottak. Aztán egy nap apu egy ismerőssel bezárkózott a hálószobába. Sokkal később tudtam meg,

hogy akkor a menekülésiünket beszéltek meg. Ám arra még sokat kellett várni. Csak akkor indultunk el, amikor egy volt barátunk hírül adta, Gyurit le akarják tartóztatni. Menekülésiünk közben a határon eltévedtünk, így aztán '56-ban mentünk el, de '57-ben érkeztünk meg, a szilvesztert pedig egy siló tövében töltöttük. Hajnalban arra ébredtem, hogy zseblámpával a szemembe világítanak. Szerencsére osztrák határőr volt..." – emlékszik vissza Martos Péter bécsi újságíró életének sorsfordító napjaira.

A snagoviak

Jánossy Ferenc, Vásárhelyi Mária, ifj. Rajk László, Szilágyi József, Donáth Ferenc,

Donáth László, Vásárhelyi István, Szilágyi Júlia, Erdőss Ágnes, Losonczy Anna, Vásárhelyi Júlia állnak egy árnyas udvaron, masnisan, mackónadrágban, kinőtt térdzoknikban. Ők a snagovi gyerekek, bár nem mindegyikük van rajta a képen. Még nem sejtik, hogy némelyikük soha nem látja viszont az apját. 1958-at írunk.

A snagovi gyerekekről semmit nem tudott a közvélemény, évtizedekig nem lehetett beszélni róluk. Csak az 1987-ben bemutatott, *Ember Judit* által rendezett dokumentumfilmből értesülhettünk a történetekről. Nagy Imre és köre gyermekeiről szól. A filmben ők beszélnek emlékeikről, és későbbi sorsukról a Kádár-rendszerben.

A romániai Snagovba az 1956-os forradalom leverése után internálták a forradalom vezetőit, illetve családjukat, akik a jugoszláv nagykövetségen tartózkodtak. Az édesanyák megpróbálták elfogadhatóvá tenni a kényszerű összezártságot, a fogságot. Egymás gyerekeit tanították, meséltek, énekeltek nekik. De aztán eljött az a bizonyos nap: „A gyerekeket nem akarták beengedni a szobába, ahol a felnőttek egymásnak adták a Népszabadságot. Arra úgy emlékszem, mint egy mozira. Bár az édesapám ügyét külön tárgyalták, és hamarabb is, áprilisban végezték ki, mégis egyszerre közölték. Évekig nem tudtuk, hogy szétválasztották az ügyet. 1979-ben, amikor kisajátították édesapám debreceni szülőházát, kellett egy halotti anyakönyvi kivonat. Édesanyám mindenhol járt, kül-

dözgették egyik hivatalból a másikba, hogy nem tudják, hová temették. Amikor végre valahonnan előkerült egy másolat, kiderült, április 24-én végezték ki. Először el sem akartuk hinni. Azt gondoltuk, ez is hazugság. Holott ez igaz volt, kivételesen". (Részlet Szendrei Lőrincnek a Népszavában 2007. június 16-án megjelent cikkéből)

Ahogy lesz, úgy lesz

Miközben a hajdani gyerekekkel, kortársaimmal, osztálytársaimmal beszélgettem, végig motoszkált bennem a dallam: az *Ahogy lesz, úgy lesz*, amit a legtöbben *Koncz Zsuzsa* interpretálásában ismernek, de „eredetiben” *Hollós Ilona* énekelte.

Mi volt benne oly szörnyen tiltott, az mai ésszel fel nem fogható. De gondoljunk csak bele: először is, amerikai. No meg: hogy is szól a nóta? „A sors ezer rejtelem – ahogy lesz úgy lesz.” Az 56-os keltezésű, a magyar eseményekhez egyébként semmiben nem köthető amerikai slágert persze nem az akkori pártmédia sugározta, hanem a Szabad Európa Rádió. Rádásul a menekültek kiszámíthatatlan jövőjére utalt – és a fatalizmus valóban nem illett bele az ideológiai képletbe.

Ezt persze nem sejtette sem a platinaszőke *Doris Day* – aki annak idején *James Stewart*-tal egy filmben játszva énekelte el a melódiát – sem *G. Dénes György*, azaz *Zsüti*, aki magyaráította.

Mellesleg, *Doris Day* még ma is él, 95 évesen, Hollywoodban.

A sors tényleg ezer rejtelem. ●
A fotók forrása: FORTEPAN

A NAGY HÁBORÚ

Emlékjelek a hadak útján

Prohászka László

1945 után felemás helyzet alakult ki az első világháborús emlékművekkel kapcsolatban. A főváros kommunista párti vezetése szívesen eltüntette volna ezeket, de a koalíciós időkben még tekintettel kellett lennie partnereinek szempontjaira. Arról persze szó sem volt, hogy minden maradhat a régi. 1945, majd 1948 után számos első világháborús emlékmű tűnt el a fővárosban.

A Vilmos huszárok emlékműve a Szervita templom falán

Postások hősi emlékműve (Párizsi utca 8.)

A második világháború után lebontották az országos haditengerész emlékművet a Petőfi híd budai hídfőjénél (plasztika: *Szentgyörgyi István*) és a budapesti 1. honvéd és népfelkelő gyalogezred Fővám téri emlékművét (*Márton Ferenc* és *Siklódy Lőrinc* műve). A fegyveres testületek objektumainak területéről eltávolították a Böszörményi úti laktanya udvarán álló Csenedőrvértanúk emléksobrát (*Pásztor János* művét), az Ezredes utcában a gépkocsizók hősi emlékét (*Maugsch Gyula* alkotását), *Csorba Géza* hegyi tüzér em-

lékművét a Bartók Béla úti egykori Hadik laktanya faláról, és lebontották az elesettávírárszok Daróci úti emlékművét is. A budavári Mária Magdolna (más néven Helyőrségi) templomot 1950-ben helyreállítás helyett – a torony és az előcsarnok kivételével – lebontották. Ennek során is több első világháborús emlék – köztük a kerékpáros katonák és a 8. közös huszárezred emléktáblája – veszett oda. 1945 után eltávolították a hajdani Ludovika Akadémia szobrainak jelentős részét. A

Vass Viktor mintázta Ludovika alapítási emlékmű 1992-ben került vissza a helyére.

Még 1961-ben is történt jelentős változás: ekkor bontották le a lovas tüzérek *Ligeti Miklós* alkotta hősi emlékművét az I. kerületi Palota (ma Dózsa György) téren, hogy helyére a Dózsa-szobor kerüljön.

Az 1960-as és 1970-es években főleg azokat a külső kerületeket sújtotta bontási hullám, ahol új lakótelepek épültek. Pesterzsébeten 1966-ban eltávolították az emlékmű melletti, tizenhat méter hosszú, mészkőből faragott dombormű-sort. 1974-ben szétzedték a békásmegyeri emlékművet. (Ez utóbbit a lakosság követelésére 1985-ben restaurált állapotban visszahelyezték.) 1975-ben az újpesti hősi emlékművet száműzték. A *Zsákodi Csiszér János* alkotta monumentális rákospalotai első világháborús emlékművet 1945 utáni többszöri áthelyezése után, a XV. kerületi önkormányzat 1998-ban visszahozta a polgármesteri hivatal épülete elé.

Voltak kivételek

Lebontani tervezték a császári és királyi 32. gyalogezrednek a róluk elnevezett 32-esek terén álló, *Szentgyörgyi István* alkotta szobrát is. A gránátot dobó katonára 1933-ban felavatott bronzszobra végül maradt a helyén, akárcsak *Horvay János* 1942-ben készített háromalakos alkotása az Üllői úton, amely a két világháborúban elesett katonáorvosok előtt tiszteleg. Nem érte bántódás a Vilmos-huszárok emlékművét a Szervita téri római katolikus templom falán (*Istók János*), az ELTE Állam- és Jogtudományi Karának épülete melletti Egyetemi hősi emléket (*Zala György*) és a 2-es huszárok budavári lovaszobrát (*Petri Lajos* műve). Több cég, tanintézet és közintézmény – így a Posta, a MÁV, a Pénzügyőrség – is megőrizte a hősi halottak emlékművét. A BSZKRT (ma BKV) villamosremízeinek a külső falán a mai napig láthatók az első világháborús emléktáblák (*Szűdy Szilárd* alkotásai). A

megszüntetett óbudai remíz emléktábláját a közeli Vörösvári úti iskola falára helyezték át 2015-ben.

A Műegyetem első világháborús monumentumát, a Sebzett hőst (*Bory Jenő*) 1945 után eltávolították, bronzanyagát feltehetőleg a Sztálin-szoborhoz használták fel. Az eredeti minta alapján 2000-ben újraöntötték, és ismét a Műegyetem kertjét díszíti. Az Országos Kaszinóban (később Szovjet Kultúra és Tudomány Háza, ma a Magyarok Világszövetsége székháza) épületében lévő hősi emlékmű – Zala György alkotása – is évtizedekre raktárba került, majd 1993-ban Újpesten állították fel. A Kerepesi úti huszárlaktanyában állt Gorodoki lovasroham emléktáblája (*Manno Miltiádész* – róla más is olvashatnak ebben a számunkban, a KÉPES HÁZ című

írásban – és Nemes György munkája) 1945 utáni eltávolításának, majd új helyszínen történt visszahelyezésének és teljes restaurálásának történetéről lapunk 2005/8. és 2017/3. számában adott hírt. A 30. honvéd gyalogezred *Kallós Ede* mintázta emléktábláját 1945 után lebontották, de a bronz dombormű alépítménye ma is látható a Rigó utcai épület falán (újraállítása a fennmaradt korabeli dokumentumok alapján nem lenne megoldhatatlan).

A múzeum megőrizte

Az 1945 utáni bizonytalan hivatalos hozzáállás tükröződik két legtekintélyesebb fővárosi közgyűjteményünk hősi emlékjelei esetében. A Szépművészeti Múzeum 1929-ben az épület stílusához harmonikusan illeszkedő világháborús emlékjelet

készíttetett az aulájába *Kisfaludi Strobl Zsigmonddal*.

Kevésbé ismert, hogy eredetileg nem ezt az alkotást szánták ide. *Beck Ö. Fülöp* emlékiratai szerint, a művész 1920 őszén mintázta A hős megdicsőülése című domborművet. A reliefen két szárnyas angyal kezében kardot tartó, sisakos hősi halottat emel az ég felé. Az ókori görög művek nemes klasszicizmusa ötvöződik a századelő modern plasztikai törekvéseivel. Az 1922-ben bronzba öntött domborművet *Petrovics Elek* igazgató a Szépművészeti Múzeumban kívánta felállítani. A felettes szervek azonban túl impozánsnak találták a művet a közgyűjtemény két hősi halottja számára. Végül 1931-ben a pápai Református Kollégiumba került, az elesett diákok emlékműveként.

A Szépművészeti Múzeum Kisfaludi Strobltól rendelte meg a munkát. A művész örömmel vállalta el a megbízást, hiszen az egyik hősi halott – *dr. Sztrakoniczky Károly* – jó barátja volt. Az ókori sztélék formavilágát idéző, klasszicista hangvételű alkotáson balra egy férfi, jobbra egy nő antik öltözetű alakja látható. A két plasztika *Lyka Károly* szerint „nemes kompozíciójával méltán illeszkedik a Múzeumba”.

A két alak közötti sima felületen babérszörű alatt a következő felirat olvasható:

PRO PATRIA

1914 – 1918

†

DR. SZTRAKONICZKY KÁROLY

MVZEMMI SEGÉDŐR

GRÁCZOL JÁNOS

MVZEMMI ALTISZT

Gráczol János altisztről nincsenek bővebb ismereteink. *Dr. Sztrakoniczky Károly* viszont köztisztviselőként álló, neves személy. A tehetséges művészettörténész és művészeti író a fiatal *Bajor* (ekkor még *Beyer*) *Gizi* egyik korai rajongója és barátja volt. Folyamatosan leveleztek, amíg *Sztrakoniczky* a losonci 25. gyalogezred tartalékos kadétjaként 1915. május 28-án, 26 évesen elesett a galíciai *Tamanowice* közelében. Szakasza élén, az orosz állások elleni rohamban kapott fejlövést. A sokra hivatott fiatal szakember – aki *Jean Preux* név alatt is publikált művészeti tárgyú cikkeket – halála nagy részvétet keltett Budapesten. „*Bírálataiban mindig tisztán művészi szempontok vezették s éppenséggel nem konzervatív meggyőződéseit ifjúi hévvel, megalkuvás nélkül hirdette*” – írta róla *Meller Simon* a Nyugatban. Elhunytá-

ról a Művészet és a Magyar Iparművészet folyóirat is jelentős terjedelmű nekrológot közölt. Hamvait hazahozták, és 1916. május 24-én a Kerepesi úti temetőben helyezték nyugalomra (sírját azóta felszámolták). A fehér márványból készített emléktábla – amelynek fényképét 1929-ben a Magyar Művészet és az Új Idők folyóirat publikálta – szerencsésen átvészelte mind a háború, mind a politika viharait, és ma is teljes épségben, eredeti helyén áll.

A múzeum megmentette

Nem ez történt a Magyar Nemzeti Múzeum első világháborús hősi emléktáblájával, amelyet 1945 után eltávolítottak helyéről. A múzeum munkatársa, *Debreczeni-Droppán Béla* történész, főmuzeológus hosszas kutatómunka után lelt rá a közgyűjtemény Daróci úti külső raktárában. Plasztikai díszítése, a bronzból öntött rohamsisak, babérkoszorú és pálmaág szerencsére teljes épségben megmaradt. 2015-ben a múzeum szakrestaurátorai, *Antal Marianna* és *Szöke Gábor* állították helyre. A hiányzó párkányzati elemet *Nagy Gábor* toalmási kőfaragómester készítette.

Az emléktáblát a főlépcső Kálvin tér felé eső külső oldalfalán helyezték el, és 2015. december 10-én avatták fel. Az eseményen *dr. Csorba László* főigazgató mondott beszédet, majd az intézmény két korábbi vezetője, *dr. Fodor István* és *dr. Gedai István* nyugalmazott főigazgatók leplezték le.

Felső részét a bronzból öntött, felújított dombormű – rohamsisak, babérkoszorú és pálmaág – díszíti. A fehér márványtábla aranyozott felirata:

Dr KEREKES PÁL
NEMZETI MÚZEUMI SEGÉDŐR
Dr HUPKA ÖDÖN
NEMZETI MÚZEUMI GYAKORNOK
BIRÓ SÁMUEL
NEMZETI MÚZEUMI ALTISZT
HŐSI EMLÉKÉNEK
1914 – 1918.

Debreczeni-Droppánnak sikerült azonosítania és a múzeum honlapján közzé tennie az elesettekre vonatkozó adatokat. A 24 évesen császárvadászként az északi fronton elesett *dr. Kerekes Pál* az éremtudomány és a klasszika-filológia nagyra hivatott szakembere volt. *Dr. Hupka Ödön*, a Széchényi Könyvtár dolgozója élete 30. évében, 1915-ben Galiciában halt hősi halált. *Bíró Sámuel* múzeumi altiszt 1915-ben esett el a fronton.

Azt is sikerült kideríteni, hogy az emléktáblát 1927-ben avatták, és eredetileg valahol az épületen belül volt elhelyezve. A felállítás éve azért is különösen fontos, mert az emlékjel nem szerepel egyik budapesti szoborkataszterben sem. Amellett, hogy a Magyar Nemzeti Múzeum minden dicséretet megérdemelt az emlékező értékmentésért, engedjék meg annyi szubjektív

észrevétel, hogy a nemesen szép márványtábla méltó helye inkább – a Szépművészeti Múzeumhoz lévő társához hasonlóan – az épület belső terében lenne.

De a két emlékjelet nézve az is tény, mindkét vezető budapesti múzeumunk méltó és színvonalas alkotással emlékezett meg a Nagy Háborúban elesett munkatársairól. ●

Slusszkulcs a mai Európához

A Magyar Nemzeti Múzeum Ige-Idők: A reformáció 500 éve című kiállításáról

szöveg: Bittera Éva, fotó: Kardos Judit, Rosta József

Az idei év a reformáció jubileumának jegyében telik – nemcsak a protestáns egyházak emlékeznek meg a jeles évfordulóról, számos múzeum idei kiállításainak tematikájában szerepel Luther, Kálvin és a nevükhöz köthető „lélekfordulat”.

Klasszikus és modern elemek találkozása

2017 az emlékezés jegyében zajlik. Ez az emlékezés azonban nem merülhet ki az 500 évvel ezelőtti események felidőzésében, hiszen az 1517. október 31-én kitűzött 95 pont csupán a katalizátor szerepét tölti be a reformáció folyamatában – az ekkor elindított változások azóta is haladnak tovább a maguk útján. *Luther Márton* volt az, aki elfordította a slusszkulcsot – a reformáció gépezete pedig elindult az útján, amely alapjaiban formálta át Európát.

Az emlékévként hivatalos kiállításának az MNM ad otthont, bemutatva a Kárpát-medence protestáns tárgyi örökségének színe-javát. Az Ige-Idők: A reformáció 500 éve című kiállítás több fővárosi és vidéki, egyházi és világi múzeum, tudományos intézmény közös munkájaként

jött létre. Természetesen az MNM saját gyűjteménye is számos tárggyal képviselteti magát a tárlaton, de az Ige-Idők egyik külön érdeme, hogy a 400 kölcsönzött tárgy mintegy 100 tulajdonosa között a gyülekezetek teszik ki a többséget. Ez az együttműködés az egyházi közösségekkel azt eredményezte, hogy számos eddig ismeretlen, de a mai napig használatban lévő liturgikus tárgy (pl. kelyhek, kenyérszító tányérok, úrasztali terítők) a művészettörténetesek látóterébe került. Mostanáig sok esetben a lelkészek és a gyülekezeti elöljárók előtt sem volt ismert ezeknek a daraboknak a kora, valamint művészettörténeti értéke – így a kurátorok ebből a szempontból is rendkívül különleges munkát végeztek.

A tárlat alapkonceptiójában a kronológiai, politikatörténeti, felekezeti, művelődéstörténeti és eszmetörténeti szempontok is megjelennek – de mindegyik kritérium azt a célt szolgálja, hogy a reformáció folyamatosságát, folyton változó, haladó, és mindenre hatást gyakorló mivoltát érzékeltesse a látogatóval. A kiállítás belépőjegye útlevele a reformáció világába. Ebben az újszerű válogatásban megfér egymás mellett a Vizsolyi Biblia éppúgy, mint a turbántakaróból lett úrasztali terítő és *Móricz Zsigmond* havasigypár-csokra.

Az első terem a 15. század második felében élt európai ember lelki világát kimondva-kimondatlanul is uraló külső tényezőkké ismerteti meg a belépőt – hiszen az 1500. évhez közeledve mind fontosabbá vált az

egyszerű ember számára is az üdvösség elérésére való törekvés és a kárhozát elkerülésének bebiztosítása. Mindez megjelenik a tárlatban is – az Apokalipszis-ábrázolások, a keresztútjárás új szokásához kapcsolódva egy-egy stáció, „Krisztus fegyvereinek” képi ábrázolása, *Kinizsi Pál* özvegyének magyar nyelvű imakönyve, valamint a búcsúcédula mind a korszak vallásosságának és a reneszánsz pápaságnak az emberek lelki igényeire adott (vagy éppen nem adott) válaszána ellentmondásait hivatottak érzékelteni.

Tovább haladva a kiállításban, a négy *sola* napóra mutatóiként kíséri utunkat. A második terem még kronológiai rendben vezeti előre a látogatót. Hála a különböző közgyűjtemények közötti eredményes együttműködésnek, a kiállítás kurátorai rendkívül gazdag tárgyi anyaggal mutathatták be a reformáció tanainak hazai megjelenését, majd mind nagyobb tényerését. A teremben kapott helyett számos 16–17. századi magyar bibliafordítás, köztük természetesen a Vizsolyi Biblia már említett példánya, ill. két lapja a nyomdai előkészítő folyamatok hiteles tanújaként. A katolikus és adott esetben világi eredetű tárgyak protestáns továbbélése rendkívül szemléletesen jelenik meg a Tárgyak, mint tanúk című vitrinben – szembetűnő a különbség a korábbi időkből, katolikusoktól átvett liturgikus eszközök és a már az öndefiníció útján járó, tudatosan protestáns református vagy evangélikus gyülekezetek számára készített tárgyak között. Ebben a teremben kaptak helyet a reformáció két „radikálisabb” irányzatához, vagyis az unitáriusokhoz és az anabaptistákhoz köthető kannák, kódexek és kerámiák. Természetesen a törökkel való együttélés egyháztörténeti, egyházpolitikai hatásai is megjelennek az Ige-Időkben: ennek legérdekesebb dokumentumai a már említett, turbántakaróból kialakított úrasztali terítő és az 1570 körül született török ferma a gyöngyösi templomok használatának felekezetek közötti megosztásáról.

Bocskai István, *Bethlen Gábor*, *I. Rákóczi Ferenc* és *Thurzó György* protestantizmusát, mecénási tevékenységét mutatja be a harmadik terem, középpontban a két gyönyörű fedeles kupával az Esterházyak kincstárából. A negyedik és az ötödik egység a reformáció művelődéstörténeti hatásait szemlélteti a Kárpát-medencében. Itt kapott helyet a soproni perselyláda, *Huszár Gál* énekeskönyve, a mai napig működő torvaji orgona, *Szabó Magda* írógépe, *Bibó István* szalagos magnója vagy *Ottlik*

A Nagydísznódról származó ostensorium a katolikus funkciójú tárgyak protestáns használatban való továbbéléséről tanúskodik

Géza asztali órája is. A kivezető folyosón Benczúr Emese képzőművész munkája vonja magára a figyelmünket – a több ezer láncból megalkotott függöny felirata (RAGYOG) egyben a kiállítás üzenete is.

Az öndefiníció útján előrehaladva átalakul a protestáns liturgikus tárgyi kultúra is

A modernitás nemcsak az imént említett műalkotásban, de az alkalmazott technikában is megmutatkozik. A tárlat több pontján is találunk olyan digitális tartalmakat, melyek a jobb értelmezést, a korszerű ismeretátadást segítik. A fiatalabb korosztály

körében különösen kedvelt az az alkalmazás, amely *Hans Kemmer: A Megváltás* alegóriája című képét a három főalak, vagyis az egyszerű bűnös és a két tanító párbeszédeként interpretálja. Emellett a Kárpát-medence protestáns gyülekezeteinek lehetőségük nyílik arra, hogy egy digitális térkép segítségével röviden bemutatkozzanak. Az Igeképző pedig mindenkinek ad egy kis útravalót, amit a látogató el is küldhet magának e-mailben: attól függően, hogy milyen alakzatot rajzol a monitorra, kap egy kulcsszót és egy rövid idézetet a Bibliából aznapra.

A finisszázshoz közeledve már egyértelműen látszik, hogy az Ige-Idők: A reformáció 500 éve című kiállításunk mind kialakításában, mind tematikájában, mind pedig üzenetében rendkívül egyedi, és éppen ezért számos, olykor nem várt szakmai kihívás elé állította a múzeumi munkatársakat is. A legnagyobb feladatnak a kiállítás kapcsán a különféle, a gyülekezetek és a szakma részéről egyaránt megnyilvánuló prekoncepciók árnyalása bizonyult, de szintén nehézségekbe ütközött a 21. század emberének bevonása a kiállításba. A tárlatvezetés mindkét esetben hasznos megoldást jelent – éppen ezért a látogatók szabadon eldönthetik, hogy a rövidebb vagy a hosszabb verziót választják. Emellett – főleg a szakmai igények kielégítésére – előre meghirdetett kuratori szakvezetések is várják az érdeklődőket.

Az Ige-Idők rendkívül komplex tartalma a lehetőségek tárházát kínálja a kísérő programok szervezéséhez. Szabó

Prudentia alakja az Esterházy-kincstárból érkezett fedeles díszserlegen, háttérben Bethlen Gábor portréja

Magdához éppúgy könnyen találunk kapcsolódási pontot a kiállításban, mint egy bor-vagy sörkóstolóhoz. Legyen szó akár szakmai, akár ismeretterjesztő programról, a tárlatvezetés elengedhetetlen része a rendezvénynek. Kiemelkedő programjaink közé tartozott májusban a Közösségek Hete alkalmából megvalósult szubjektív tárlatvezetés-sorozat. A rendhagyó tárlatvezetők a közeli, mondhatnánk „szomszédos” múzeumok igazgatói, vezetői közül kerültek ki. Így vendégünk volt *Toronyi Zsuzsanna* (Magyar Zsidó Múzeum és Levéltár), *Prőhle Gergely* (Petőfi Irodalmi Múzeum), *Timár Gabriella* (Ráday Gyűjtemény, Bibliamúzeum) és *Harmati Béla*

(Evangelikus Országos Múzeum). Vendég tárlatvezetőinknek és a programsorozatnak hála több társadalmi csoportot, felekezetet is meg tudott szólítani a kiállítás. Így fordulhatott elő, hogy a református és evangélikus lelkészek mellett zsidó rabbi is megfordultak a tárlatban – mintegy élő bizonyítékként az Ige-Idők fő üzenetének: miszerint az 500 éve megindult folyamat hatásai megkerülhetetlenek, a világ minden szegmensére hatással voltak és vannak a mai napig.

Ezt a „tézist” kihasználva és alátámasztva az MNM programnapjában a 2017-es év tavaszi és őszi hónapjaira nézve egyértelműen az Ige-Időkhöz és a jubi-

A torvaj orgona több kamarakoncert alkalmával is megmutathatta gyönyörű hangját az MNM közönségének

leumhoz kapcsolódó rendezvények dominálnak. Nagy népszerűségnek örvendett a négyrészes *GasztroTeológia* című sorozat, amely a gasztronómia és a teológia közös pontjaira hívta fel a figyelmet, adott esetben kóstolással is egybekötve. Természetesen szerepelnek a palettán kifejezetten szakmai programok is, mint a történész kerekasztal-beszélgetések a protestantizmus és a nemzettudat, valamint a reformáció és a politika viszonyáról, de több, az emlékév apropóján megrendezett tudományos konferencia, könyvbemutató is zajlott az MNM falai között. A tárlatban fontos szerepet kapnak a hazai könyvnyomtatás korai időszakából származó kötetek, bibliafordítások – ezek a kiállítási darabok adják meg a lehetőséget ahhoz, hogy a nyomtatás és az internet „forradalmának” közös és eltérő vonásait szakértők segítségével vitassuk meg egy beszélgetés során. A Torvajról származó orgona pedig több kamarakoncert alkalmával is megmutathatta valódi mivoltát a nagyközönség előtt.

Szintén a kiállítás egyik „áldásos” hatása az MNM számára, hogy a különböző programok kapcsán alkalom nyílt az együttműködésre egyházakkal, felsőoktatási intézményekkel, valamint az emlékév kapcsán érintett egyházi és világi kiadókkal is. Álljon itt csupán néhány példa: a Magyarországi Evangélikus Egyház Gyülekezeti és Missziói Osztályának közreműködésével valósulhatott meg a reformátor házasságát és feleségét bemutató Luther-Bora-kézifőgő júniusban, a Jaffa Kiadóval közös szervezés eredménye a *Vissza az emberig* – A református Szabó Magda című irodalmi est. Őszi repertoárunk kiemelkedő eseményei a különböző felekezetek egy-egy püspökének szubjektív tárlatvezetései az Ige-Idők kiállításban, melyek szintén az MNM és az egyházak párbeszéde révén valósulhattak meg.

Az Ige-Idők: A reformáció 500 éve című kiállítás célja, hogy a reformáció 500 éve elindult, és azóta is szüntelenül mozgásban lévő folyamatát és hatásait érzékeltessük a látogatóval, a mai kor emberével. Hiszen a reformáció megkerülhetetlen, mai világunk egészen más képet festene, ha Luther Márton és 95 pontja nem indítja útjára ezt a mérhetetlen átalakulást. Ahhoz, hogy az emberiség megértse 21. századi önmagát, elengedhetetlen a protestáns örökség megismerése – ahogy *Kiss Erika* (MNM), a kiállítás kurátora egy alkalommal tömören összefoglalta: „*A reformáció a slusszkulcs a mai Európához*”. ●

Simplicissimus Budapestje

BEVEZETÉS A KORSZERŰ SZNOB- ÉS HEDONIZMUSBA, VALAMINT AZ ALKALMAZOTT EMBERLESÉS TUDOMÁNYÁBA

Tibi atya szavai, illedelmes-magyar fordításban

Ahogy ígértem, a Tibi atya nevű blogszemélyiség kapcsán visszatérünk az erzsébetvárosi helyzettel kapcsolatos javaslataira. Napokig keresgéltem olyan összefüggő passzusokat Tibi atya blogján, amelyek elbírják e folyóirat nyomdafestékét. És képzelmek, nem találtam. Ezért radikális megoldásra ragadtatom magamat: magyarról magyarra fordítom a szöveget. Azaz Tibi atya mondatait trágártalanítva közlöm. Az eredetiért tessék a bloghoz fordulni. Még legprűdebb olvasóinknak is javaslom, hogy egyszer merítkezzenek meg az ígért szövegben, még ők sem fogják megtagadni a szerző(k)től: „trágárság, de van benne rendszer”. Sőt eredetiség, illetve nyelvi erő is.

A „Tudnék segíteni a bulinegyed lakóknak!” című poszt

Először is elmeséli, hogyan keveredett az egészbe. Megindokolja, hogy miért nem szabad veszni hagyni a romkocsmegyedet. Pontokba szedve, nagyon érthetően: „Mi az, amiben soha nem működnek együtt a lakókkal?”

Hogy Erzsébetvárosban is 22:00-kor kelljen bezárnia minden helynek.

Miért? Mert ezzel a mai értelemben vett bulinegyed, és Magyarország jelenlegi legnagyobb turisztikai vonzereje gyakorlatilag megszűnne. És ez miért rossz az országának? Azért, mert a bulinegyed Budapest vendégforgalmát 2009-hez képest az utóbbi évtizedben megduplázta. Az NGM 6,6 milliárdra becsülte az innen származó éves szintű állami bevételeket, azonban ez csak a bulinegyed közvetlen bevétele. (...) A budapesti külföldi látogatókban 56%-os, míg a vendégéjszakákban 58%-os visszaesést okozna. Ez a teljes turisztikai bevételekhez viszonyítva 100–150 milliárdos bevételkiesést eredményezne (mely valljuk be, jó helyen van a magyar gazdaságban). (...) Miért foglalkozom én ezzel?

Teljesen jogos a kérdés. Az én forgalmamon ez mit sem változtatna, hiszen Tibi atya aztán vajmi keveset jelent egy ír legénybúcsús társaságnak, a közönségem magyar. (...) Egyáltalán nem akkora az anyagi érdekelttségem sem ebben, mint a gyűlölet, amivel a nyuggerék nekem estek és fenyegetni kezdtek. Egy szolidáris, polgári érzelmekre hajlamos, idealista, kocsmáros f.sz vagyok, ez van.”

Tibi atya új pontjai

A blogger azt ígéri, segítene Belső-Erzsébetváros polgárainak (és a polgári értékeket tagadó, megverésével fenyegető szektásoknak is), amennyiben lemondanának az este tízkor zárás igényéről, „ami ugyanúgy sújtja a balhéltan helyeket, mint azokat, amikkel folyton probléma van”, teljes mellszélességgel állna az ügyük mellé.

Mert utálja, ha bárki az utcán végzi a dolgát. Továbbá az utcai zaklatókat, teljesen kivan a pocukrot és sütőport áruló öslakos dealerektől, akik ugyanazt a büntetést érdemelnék, mintha rendes anyaggal seftelnének, rendőrkézre juttatná a fiatal cigány prostikat futató striciket, ezért tüntetni is hajlandó lenne.

De legjobban a következőket utálja: „Azt a rendszerváltás óta működő politikai szemléletet, ami hagyta, hogy idáig fajuljanak a dolgok. Felépült egy bulinegyed, ami lassan tíz éve dübörög. (...) A rossz dolog az, hogy a problémákra semmifajta megoldás, de még csak a szándéka sem létezett eddig, és most is csak annyi, hogy ha probléma van, akkor dózeroljunk le mindent, és akkor majd nem lesz.”

És ekkor következnek az új pontok, a szokásos trágár hangnemben, de logikus rendben:

1. Bíróság a körúton lámpától lámpáig gyorsuló motorosokra és autósokra.

2. Kemény büntetés azoknak a helyeknek, ahol reggelre nem takarítanak össze maguk előtt, (járőrökkel ellenőrzés minden reggel).

3. Az óvodákat, amik köré krimók nőttek, költöttesek Kiülső-Erzsébetvárosba, ahol amúgy is több a zöld.

4. A közterület-fenntartók közös feljelentése minden olyan reggel, amikor nem sikerül összetakarítani. Zajmérő civilszervezet felállítása, ami éjszaka is kiszáll, és hitelesített mérőszközzel jelent a rendőrség felé.

5. A nyilvános WC-k újra üzembe helyezése, melléjük újjak emelése.

6. Megfelelő nagyságú és képzettségű rendőr-állomány, akiktől öt méterre nem lehet cuccot árulni. Dolgozzanak ki olyan eljárásrendet, amivel beviszik a hőzöngő briteket 72 órára az órsra. Ennek hamar híre menne, és ők is megtanulnának normálisan szórakozni.

Ezután fontos, világos, lesújtó eszmefuttatás következik a jelenség és a magyar politika viszonyáról. Az elmégesedett „szürke állapot” könnyen állóháborúhoz vezethet. Ennek kikerülésére csak az összefogás a jó módszer.

„Nem az lenne a legjobb, ha Magyarországon talán először az életben polgároként dolgozókat, amiket a politika egészen a választások előtti évig ugyanúgy söpört a padló alá, mint ahogy utána fog? Nem ennek volna célszerű megteremteni az intézményes kereteit egy közös szervezettel? (...) Hiszem, hogy ha

mindkét oldalról a józan hangok tárgyálnak a másikkal a verekedők helyett, akkor komoly eredményeket érhetünk el! Olyanokat, amelyeket a politika nem fog. Dicsértessek!”

Tibi atyát éjszakai polgármesternek!

Nem sokkal azután, hogy ez a poszt augusztus 22-én megjelent, a nyilvánosság elé lépett az „éjszakai polgármester” mozgalom előkészítését végző szimpatikus társaság.

Budapest „éjszakai polgármesteri hivatalát” egy olyan non-profit egyesület működtetné, amely hidat képezne a budapesti szórakozó és szórakoztató negyedekben élő lakosok, a hatóságok és a vállalkozások (bárok, éttermek, szórakozóhelyek) között.

A tíz alapító tag ABC sorrendben: *Bársony Júlia* (Müsz), *Csörgics Máttyás* (Krač’ntown), *Hartai Róbert* (Spüler), *Kólya Dániel* (Budapest Park), *Lobenwein Norbert* (Balaton Sound, VOLT, Sziget, Akvárium), *Mann Dániel* (Grund), *Német G. Dániel* (Ususty), *Tóth Imre* (Élesztőház), *Zsendovits Ábel* (Szimpla) és *Zsidai Roy* (Zsidai Group).

Azt nyilatkozták, hogy jó ideje dolgoznak a terveken. A „választást” jövő évre tervezik.

A nyilatkozók minden esetben elmondták, hogy éjszakai polgármesternek nevezett önszabályozó testületek már több mint harminc városban sikeresen működnek. Például a következő helyeken: Amszterdam, Bécs, London, New York, Párizs. Van azért egy kis bibi. Ezekben a városokban a civil szervezetek a városi kormányzatok megbecsült partnerei. Ez a mai Budapesten, khm, nem egészen így van... Ráadásul nem mindenhol terem megfelelő személy ilyesmire, hiszen a közvélemény csak a nyilvánosság előtt szereplő személlyel (magával a „polgármesterrel”) találkozhat majd. Ekkor jutott eszembe az alkalmas személy: maga Tibi atya.

Csak hogy az ő ereje és szabadsága éppen láthatatlanságából ered.

Sohasem vállalna ilyen szerepet.

Vagy mégis?

„Grand Budapest” – az új brand?

Közzétették a 2030-ig szóló Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégiát. A száz oldalas, könnyen elérhető dokumentumban a napi.hu portál kiszúrta, hogy négy helyen említik az eddig ismeretlen „Grand Budapest” márkát. A tömegturizmus „erőltetése” helyett a vendégéjszakák számának mérsékelését célozza. Mégpedig a

minőségi, igényes, fajlagosan sokat költő, azaz jómódú turistákat venné célba Budapest. Erről az elmúlt években a szakajtóban sok szó esett. Ezt célozta (méréselt eredménnyel) a 2013-ban futtatott „Think Hungary! – More than expected”, azaz a „Magyarország – felülmúlja a várakozásokat” kommunikációs kampány is. A „Grand Budapest” hívószó jónak tűnik. Angolul ez több mindent jelent. Olyasmit is, mint „nagyszabású”, de fizikai méretre is utalhat, vagyis hogy kiterjedtebb, és ebbe a Pest környéki látványosságok is beleférhetnek. Elegáns kifejezés. Ráadásul a cél is helyeselhető: ha kevesebb (akarom mondani kevesebb több) turista jön, de az többet költ, akkor az kevésbé terheli a társadalmi és fizikai környezetet. Akkor talán Budapest soha nem éri el Firenzet, Prágát, Barcelonát telítettségi szintjét, amikor már a turizmus korlátozása kerül napirendre.

De! Egy jó turisztikai politika a különféle piaci folyamatok olajozását és hájpolását végzi. A romkocsmaturizmus spontán folyamatként alakult ki, a növekvő turistaszám beindította a nagy szállodaépítkezéseket a magasabb komfortfokozatban is. Az ésszerű turizmus-politikának mind a kettőt támogatnia kell. A romkocsmanegetet a rendcsinálással (nem a korlátozással), az éjszakai polgármestert állítani akaró egyesület anyagi támogatásával, az új szállodákat végre valahára az új kongresszusi központ felépítésével kell támogatni. És igen, egy ilyen brand sulykolásával is, mint a Grand Budapest.

Darida Benedek: Grand Budapest (The People, The City, The Flavour)

A sarki könyvesboltban egy vastag, elegáns angol nyelvű könyvet vettem észre kirakatban. Mint konkurenciára mindig érzékenyen kihegyezett útikönyvíró azonnal megvettem és átlapoztam. Tetszetős, informatív, jó angolsággal megírt könyv ragyogó fényképek tömegével. Érdekes a 10 trendfordító személyiség szerepeltetése (kár hogy csak a gasztronómia területéről). Amivel nem nagyon tudtam mit kezdeni, az a 32 recept.

És furcsa, hogy olyan neveket próbál bevezetni, amelyeket jól ismernek a New York-iak, de nem a budapestiek. Midtown? Uptown? Lower Pest? Ezek nem igen fognak megragadni a használatban. A könyv születéséről alaposan eligazít a bevezető. Az egész ötlet Zsidai Roy üzletembertől származik, ő beszélt rá a Libri Kiadótól egy ilyen mű kiadására. Gondolom

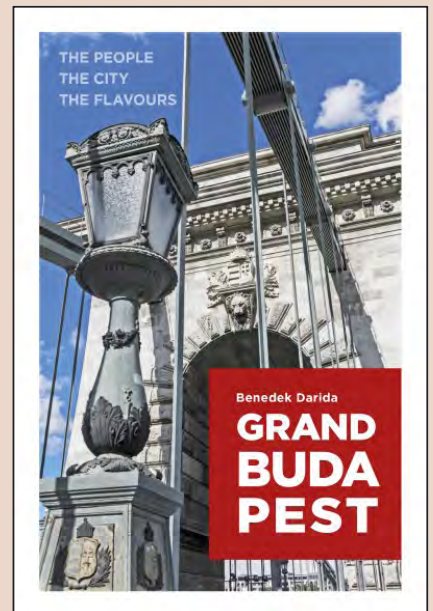
ő szerezte a méregdrága vállalkozáshoz szükséges állami támogatást is a Nemzeti Turisztikai Ügynökségtől (ők a stratégiai partnerek). Az előszóban a szerző megismert bennünket a „*Darida szabállyal*”. E szerint egy város annál többet ér a nemzetközi turisztikai porondon, minél kevesebb ideig tart összeállítani egy olyan két és fél napos programot, ami a vendégnek és őshonos vendéglátójának egyaránt érdekes. Igaza van, Budapest az elmúlt tíz évben drámai fejlődésen ment át.

A nyelvi lektor a neves, magyar származású újságíró és író, *Marianne Szegedy-Maszk* volt, a képeket szándékosan egy Franciaországba költözött magyar fotós, *Pörnczi Bálint* és egy általa ajánlott francia pályatársa, *Arnaud Brunet* készítette, a bennfentes és a friss szemét jól kombinálva. Egyedül az esetlen térképábrák szerzőjét nem találtam meg.

Nagyon hiányzik a részletes tartalomjegyzék és a mutató. Így, ha például a 10 trendsetter egyikéről akarok olvasni, végig kell pörgetni a könyvet újra.

Szép és jó könyv született. Amit nem egészen értek, az a célközönség, még általánosabban a könyv műfaja. Útikönyvnek messze túl nagy és súlyos. Talán az itt évekre meglepedő expatrióták lehetnek a vásárlók? Vagy az állami turizmapropaganda szolgálata elég cél?

És a Grand Budapest cím vajon véletlen egybeesés? Vagy a turisztikai ügynökség ezt a címet kérte? (Libri, 2017, 421 o., fordította *Huw Dangerfield*, ételstylist *Litauszki Zsolt*, tervezte *Ipacs Géza*, nyomta a gyomai Kner Nyomda, Pregraphica Smooth papírra, ára 5999 Ft) ●

A faragás lett a fülbevaló rajta

szöveg: Horváth Júlia Borbála, fotó: Sebestyén László

A Lánchíd-Zugliget viszonylat végállomásán nagy csődület támadt. A hűvös délelőtt ellenére szinte teljesen megtelt a váróterem, és az épület kisebb-nagyobb helyiségeiben sorban állnak az érdeklődők. Tollas kalapú nők, ráérő vigécek, munkás nagyszülők nézelődnek; a kis- és nagyleányok pelerinben, a fiúcskák térdnadrágban illegetik magukat a fotográfus kamerája előtt. Ki tudja, mit szánnak belőle az utókornak, s mit a családi albumnak, mindenesetre a kulcsin tökéletes. Az elvárt kirándulóöltözet túrázók részére: acélszürke posztóöltöny, fehér ing égkék nyakkendővel (a csomó alatt csattal összefogni), hozzá a díszsebben pettyes zsebkendő, a fejtetőn kalap, a kézben pedig fémbe végződő túrabot, amely szükség esetén könnyedén üldökvé nyitható.

Az idefelé vezető út kinek hogyan telt: a környékbeliek mindenesetre magukra kaptak egy esőköpenyt, és már szürcsöhlétekké is a budai resti-kaffét. A távolabbról érkező lakosok – a gyaloglósabb fajtából –, romantikus esernyő-utazáson vehettek részt. Meghitt fajtája ez a közlekedésnek, s a nő, ha nem kíván bőrig ázni, vagy szén né égni, szorosan az ernyőt tartó úr karjához simulva hagyja vezetni magát; ha ismeri őt, ha sem (az esernyő feltalálója nagy valószínűséggel férfiember lehetett). A Belváros felől érkezők turistaútvonalon közelítettek a pályaudvarnak beillő peronhoz. Igazán kitétek magukért a tervezők, a kivitelezők: a szerény állomásépületet az ezernyolcszáznyolcvanötös Budapesti

Országos Kiállításra veres téglából készült csarnokká építették át.

A budai és a pesti lakosok büszkén szemlélnek a tornácos, faragott oromzattal díszített alkotmányt, amely megszólalásig hasonlít a tizenkilencedik századi elegáns fürdőhelyek ábrándos szállodáihoz. A díszlet itt sem marad el; körös-körül hegyek, völgyek, hozszulábú fenyők, elegáns platánok és viruló cserjék rendezik a tájképet. A szurdok felől nedves szénaitat görget az őszi forduló szél; a házi konyhákban gőzölgő vasárnapi ebéd is kitesz magáért. A társaság a borongó kilátások elől behúzódnak a váróterembe, onnan is remekül élvezhetik a zsonglőrök és a kintornások produkciója. Mindkét társulat a lehető legjobbat hozza ki magából. Legnépszerűbb dallam Bob herceg belépője, a *Londonban sej, van számos utca...* kezdetű, amelyet, tekintettel a fokozott érdeklődésre, a pödört bajsú verklis és társnője a délután folyamán többször előad.

Nagyszabású ejtőzésre azonban nincs lehetőség, mert rövidesen szervezett kirándulás indul az épület és a környék felfedezésére. A gondos túrázó zsákjában összecsukható kulacs, zsebkés, légyfogó, hágóvas, élelemdoboz (tele), csibuk és fokos található, no meg gyújtószerszám, melynek segítségével minden körülmények között füstjeleket adhat, ha túl messzire ment el. A polgárok óvatosan kerülgetik a pocsolákat, és nézegetik, melyik terem mire szolgál. A két oldalsó pavilon egyikében postát, távirtdát, és dohánytőzsdét helyeztek el, a másikban a

Figyelem: „eladó a világ legszebb lóvasút állomása! Az ingatlanértékelési szakvéleményben megállapított forgalmi értéke: 61.900.000,-Ft, mely összeg a versenytárgyalás eredményétől függően emelkedhet.” – Néhány évvel ezelőtt, még hasonló tartalmú hirdetésben próbálkoztak megszabadulni az elhagyott, és igen romos zugligeti villamosvégállomás épületétől. Az ingatlan végül nem kelt el, s a lelkes patrióták, építészek és városvezetők egymásra találása révén, ez év szeptember tizenhetedikén átadták a múltjához méltón felújított műemléket.

kocsivezetők laktanyája, az iroda és a mindenkori állomásfőnök lakosztálya található. Goromba időjárás esetén, a közöttük húzódo hosszú csarnokban akár ötszáz ember is menedékre talál...

...Éppen úgy, mint most, százharminckét évvel később, az utódok által rendezett ünnepségen is, amikor másodsorú adták át a felújított zugligeti villamos-végállomást. A két rendezvény között a különbség mindössze annyi, hogy most már sem ló-, sem villamosvasút nem jár arrafelé; e szakaszon legutóbb napra pontosan negyven évvel és nyolc hónappal ezelőtt döcögött végig utoljára az ötvennyolcas villamos. A kettes számú megnyitó-ünnepség épp oly impozánsra sikerült, mint amilyen az első lehetett. Ezúttal polgármestertől kezdve építészen és városvédőn át, az egykori és leendő utasokig sok-sok lelkes polgár megjelent, s egy emberként tudott örülni a közös értéknek.

A helytörténészek az elmúlt százharminc év eseményeiről meséltek: annak idején miképpen született meg a gondolat, hogy hegynek föl, völgynek le vezessenek villamospályát, és hogy miután átadták, 1900-ban a rendőrfőnök egy súlyos balesetet követően beszüntette volna a járatot. Gyorsan peregték az évek: harminc évvel később, miután meghosszabbították a nyomvonalat, a végállomás egyszerű megállóvá változott, majd hasznosítandó a fölöslegessé vált hatalmas csarnokot, az oldalát befalazták, és a közlekedési dolgozók részére kétszintes társasházzá alakították át. A legendás öt-

vennyolcas, úgy ahogy tartotta a lelket az állomásban (és a lakosságban), de a villamosvonal megszűnése után rohamos romlás következett be.

A történetmesélés e ponton rövid időre megszakad, mert a szervezők nemcsak az ismeretek átadására, hanem a szórakoztatásra is gondoltak. A rögtönzött színpadra mesemondó, valamint néptáncosok csoportja perdül, később egy teljes zenekar zendül, s ki-ki a maga területén próbálja felidézni az első megnyitó-ünnepség hangulatát. A fotósok fáradhatatlanul fogadják a jelentkezőket, akik autentikus háttér előtt, századfordulós jelmezekben fényképeztetik magukat, majd a fekete-fehér fotókat mutogatva próbálják kortársaiknak bemagyarázni, hogy a kép több mint száz éve, éppen itt készült róluk.

Mialatt odabent ekképpen folyik a dínom-dánom, az újonnan épített üvegfalú épületszárny is értelmet kap. Kerek asztal körül tervezők, kivitelezők, és zugligeti hazafiak nem múló lelkesedéssel idéznek a felújítás viszontagságos időszakából. A gondolat – mintegy álomként –, huszonhét évvel ezelőtt merült fel, amikor még tizenegy család élt az épületben. Először az ő sorsukat kellett rendezni. Végül a lakók elköltöztek, és az állomásház hosszú ideig üresen állt. Akkor a könyörtelen pusztulás miatt kellett aggódni. Azután következett a privatizálási kísérlet túlélése és a meggyőzés, hogy lesz értelme a helyreállításnak. Noha a tényleges felújítási munkálatok szűk kilenc hónapig tartottak, a hogyanról és a miértről szóló gondolkodás tíz évet vett igénybe. A hosszadalmas tárgyalásokon végül döntés született, ráhatással és pályázatokkal pedig a szükséges pénz is előkerült.

A tervezők csínján bántak a modernizációval, s fejüket meghajtvá az aprólékos téglarakosgatást választották a percek alatt felhúzható betonfalazás helyett. Megadón kapargatták a facsipkére felhordott festékrétegeket; a mainstream szerinti zöldtől az unalmas Schönbrunn-sárgáig sokféle árnyalat megjelent. Végül maradt az eredeti: a végállomás-okker, amely a neobarokk faragásokkal harmonizálva olyan mosolyt csal az arcokra, amelyet a kortárs építészetnek a mai napig sem sikerült. Készen áll hát a mű, és a lelkes lakosság az alkotás eufóriájával nézegeti a vörös téglás állomás-palotát; az impozáns üvegbetétet, a rendezett kertet, s a majdani cukrászda kiülő teraszát. A városvezető, a helytörténész, a muzeológus, az építész, a civil pártoló kérdőn tekint körbe: a következő feladat, hogy életet vigyenek egy erdei túraútvonal kellős közepén álló kiállító- és koncertterem falai közé. ●

Édes élet a Fő utcában

Csontó Sándor

Egy fotólap nyomán kezdtük el kutatásunkat, a kép 1945 nyarán készülhetett. A látható cégér szerint a még lehúzott redőnyű Friedl cukrászda előtt felszabadult fiatalemberek mosolyognak egy Csepel teherautónak támaszkodva. Rejtvényünk feloldásához fontos kapaszkodókat találtunk Rózsa Miklós tanulmányában, amely a Budapest régiségei XXII. kötetében jelent meg.

Warschag Jakob: A Friedl cukrászda Flóra cégére
(restaurátor: Orosz Tibor és Purnhauser Rozina – Kiscelli Múzeum-Fővárosi Képtár)

A rómaiak által kitaposott Fő utca mindig is jelentős kereskedelmi útvonalnak, a Víziváros ütőérének számított. Itt minden háznak külön története van, már ha nem bontották le. Így járt Brunner harangöntő a Corvin tér 10 alatt, a Fő utcában Heigl levéltárnok, Schwartz halászmester, Müllner kádár és Schönoha pékmester is. Viszont 1720 óta áll Kapisztor József kereskedő copf stílusú, egyemeletes, saroktornyos háza, a legszebb budai épületek egyike.

Nemzedékek boltosai

Az elmúlt századok során a Fő utca társadalmi választóvonal is volt: míg nyugati felén a Várhegyig, a kapucinusok zárdájáig módos kőházak épültek, addig a Duna felső oldalán halászkok, fuvarosok, molnárok, mészárosok, bognárok viskói álltak, s közöttük néhány serfőző-ház és beszálló vendéglő, például a mai Halász utcában is. Egyetlen nagyobb épülettömb állt itt: a ferences zárdá, majd 1853-tól a Blum féle gőzmalom.

Az üzleti élet a két vásártér között, a mai Szilágyi Dezső (egykor Fazekas) és a Batthyány (Bomba) tér környékén zajlott, beleszámítva a mostani Corvin teret is. Az utóbbi 1696-ban négy országos vásár tartására kapott jogot, míg az előbbi 1687-től már piactér volt.

Budán nemzedékek vitték tovább az ipart, a kereskedést, és családok generációi vásároltak ugyanazokon a helyeken. Gretschl ékszer- és órásboltja már a 18. században megnyitott a Corvin téren, s márkás órákat készített, akárcsak az Apród utcai Hoser. Minőségi porcelánt és üveget Rubletzkynél, finom szövetet és vásznat Hauer és Mártonnál vett évtizedeken át a budai polgár. Az urak hölgyek számára virágot Nonn Juliskánál, maguknak kalapot Meszának Teréznel vásároltak. Az Iskola utcában a színész Bilicsi Tivadar papája nyitott papírboltot, amelyben könyveket és kottákat is lehetett kapni. Weninger Mór fűszer és vegyeskereskedése a háziasszonyok nélkülözhetetlen kincsesládájának bizonyult. Az idilli családi pillanatokat Elbl és Pietsch fényképészmesterek örökítették meg az utókor számára.

Kávéház nem volt sok a környéken, annál inkább cukrászda. Az édes szájú vízivárosi-

A cukrászda 1945-ben a Corvin tér 6 szám alatt

ak a Fő utcai Friedl, a Krisztina téri Augustsz és a várbeli Ruszwurm cukrászdákban tölthettek cukrászati termékekkel.

Friedlék megérkeznek

Friedl Ferenc Ede Bécsben született 1816 körül, gyermekként került Budára, ahol 1831. január 1-én Conti Caetanhoz szegődött inasnak, nála szabadult fel öt év múlva. A budai városi tanácstól 1850. február 14-én jogot kapott azzal, hogy iparát a Lánchíd környékén folytathatja. Műhelyét és üzletét a Fő utca 142. sz. alatt nyitotta meg, és fenntartotta 1869. augusztus 12-én bekövetkezett haláláig.

Az alapító elhunyt után iparát felesége özvegyi joron gyakorolta, s üzletét 1878 és 1880 között áthelyezte a Fő utca és Ponty utca sarkán álló 146 sz. ház déli üzlethelyiségébe, Fő utcai homlokzattal. A környékbeliek által kedvelt cukrászdát 1893. december 5-től – a II. ker. Elöljáróságtól nyert iparigazolvány alapján – ifj. Friedl Ferenc Ede vette át, aki

A huszas években a Ponty utca sarkán

a szakmát 1868 és 1872 között Stück József pesti mesternél tanulta.

Nemcsak a cukrászatban jeleskedett, hanem elismert és tevékeny polgárként a budai tornakör választmányi tagjának, fővárosi esküdt bírónak, valamint a Budai Dalárda tagjának is megválasztották. A Fővárosi Lapok jelentette, hogy 1879 augusztusában rendezték meg a svábhegyi Eötvös-villa mögötti – nemzeti színű lobogókkal körbekerített – szabad térségen azt a versenyt, „... hol a tornászok vettekde egymással erőben, ügyességben, a közönség s a kiválóan díszes hölgykoszorú tapsait aratták. A rúddal való magas ugrásban a díjat, egy babérkoszorút, Friedl Ede úr nyerte el, ki is rúddal 250 cm. magasságot ugrott át. Később megindult a tánc, és Dudás Pali zenekarának hangjai mellett a tornászok ehhez is ép oly hővel fogtak, mint előbb a tornagyakorlathoz.”

Ede korlátlan és nyújtón is kiváló versenyző volt és remekül lovagolt. 1906-ban alakult meg a Magyar Cukraszok Országos Szövetsége Hauer Rezső elnökletével, és első pénztárho-

sának Friedl Edét választotta. A Fő utca 28. sz. házat 1910-ben megvásárolta a Magyar Országos Központi Takarékpénztár (MOKTÁR), és 1922-ben nagyobb átalakítást végeztetett rajta, amelynek során a déli üzlethelyiségből és a hozzá kapcsolódó műhelyből, raktárból és cukrászsegéd-hálóteremből lakás lett, maga a cukrászda pedig a ház északi, a Ponty utca sarkán levő üzlethelyiségbe került.

Ipartörténeti kuriózum

Ifj. Friedl Ferenc 1930-ban bekövetkezett halála után az üzletet fia, Friedl Ede vette át. Hat évvel később, 1936-ban a Takarékpénztár lebontatta az épületet, s helyére felépítették a ma is itt álló több emeletes modern bérházat. Ekkor került a Friedl cukrászda a Corvin tér 6. számú épületbe, ahol 1936. május 1-én nyílt meg.

1942 októberében meghalt a harmadik nemzedéket képviselő Friedl Ede, akitől özvegye vette át és vitte az üzletet egészen 1952. december 6-ig, amikor az iparjogot a családtól 103 év után elvették. A házat, mely a második világháború idején súlyosan megsérült, 1951–1952-ben helyreállították, és az állami vendéglátóipar megnyitotta benne a Domino cukrászda-espressót. Ide került ideiglenesen a Friedl cukrászdanak az a gyönyörű biedermeier berendezése, amelyet még az üzletalapító vásárolt annak idején.

Friedl az ipartörténeti ritkaságnak számító bútortzatot (és a Flóra boltcímert is) a jog elnyerése előtt két évvel, még 1848-ban vásárolta a csődbe került Tolle György boltjából. A boltcimer 116×188 centiméteres, fatáblára festett olajkép a római mitológia alakját, a virágok, a tavasz istennőjét ülve ábrázolja, különféle színű virágokkal telt kosárra támaszkodva, fehér ruhában, amint az előtérben lévő szárnyas puttó felé nyújt egy virágfüzért.

Biedermeier festészetünk egyetlen Flóra-ábrázolása Warschag Jakab munkája az 1830-as évek elejéről. Várostarténeti jelentősége az, hogy ezen kívül több pest-budai cukrászfiirma nem maradt ránk. A Budapesti Történeti Múzeum 1964 nyarán vásárolta meg, ezzel együtt biedermeier selyembevonatú székeit, kézzel faragott pultját s egyéb berendezéseit. A bútorok nagyrésze azonban hamarosan a Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeumba került, az állandó kiállításban jelenleg is láthatók. A Flóra cégér a BTM-ben maradt.

2012-ben Empire és biedermeier bútorművészet Magyarországon címmel kiállítást rendeztek a BTM-ban, ahol a Rostás Péter művészettörténész által rendezett tárlaton ezeket is megtekinthette a közönség.

Talán olyanok is akadtak az érdeklődők között, akik valamikor még kóstolták az egykori neves cukrászda süteményeit. ●

Jelenetek a piarista gimnázium múltjából

Koltai András

Kisparti János, a budapesti piarista gimnázium igazgatója 1929-ben három történelmi festményt rendelt meg irodája számára Pándy Lajos festőművésztől, amelyek az iskola, illetve a piarista rend életének egy-egy jelentős eseményét ábrázolták: a Benyák Bernát által 1777-ben megrendezett első magyar nyelvű, nyilvános filozófiai vizsgát, a Szablik István piarista által 1784-ben fölbocsátott léggömböt, és az Erdősi Imre által a branyiszközi csatában vezetett honvédrohamot (1849).

Kisparti János, a budapesti piarista gimnázium igazgatója, irodájában (1931)

A leadben említett három esemény első látásra nem reprezentálja az akkor már 212 éves iskola történelmét, sőt a harmadiknak nincs is köze Pesthez. Az igazgató talán úgy gondolta, hogy a magyar nyelv, a műszaki tudományok és a hazafias hősiesség azok a legfontosabb területek, amelyekkel a pesti piarista gimnázium a legtöbbet tette és teheti a hazáért. Választhatott volna más jeleneteket is. Hiszen a város legrégebbi, 1717-ben – háromszáz esztendeje – alapított középiskolájának páratlanul gazdag a köztanulásokkal tanító múltja.

Kézenfekvőnek tűnt volna például az alapítás megjelenítése, ahogy a barokk festészetben gyakran előfordult. A képen a régi pesti városháza egyik termét láthatnánk, amint 1717. október 30-án *Lenner János* bíró és *Zajkányi Lénárd* (a S. Eustachio) viceprovinciális (azért vice, mert akkor a magyar piaristák még a német rendtartományhoz tartoztak) aláírják a piarista gimnázium

alapítólevelét. Lenner mellett a város szindikusa (jegyző és ügyész egy személyben), *Mosel Antal* állna, aki az ügy elkötelezett szervezője volt.

Mosel azért lépett kapcsolatba a piaristákkal, mert „jóllehet a szomszédos Buda várában található egy gimnázium az ifjúság nevelésére, mégis egyrészt a vár késedelmes megnyitása, másrészt a közöttünk hömpölygő Duna áradásai, hullámverései, a gyakori viharok és a téli jégzajlás jelentősen akadályozzák és hátráltatják az ifjúságot a nevezett iskola látogatásában”. Miután pedig kiderült, hogy a budai jezsuiták nem akarnak Pesten is gimnáziumot nyitni, a város az ország másik tanító szerzetesrendéhez, a piaristákhoz fordult, akik ráadásul sokkal kevesebb pénzért is hajlandók voltak kollégiumot alapítani. A város évente 300 forintot ígért saját pénzéből, további 300 forintot pedig a városi plébános jövedelméből, hogy a piaristák káplánként is segítsék a plébánost.

Ez utóbbi föltétel végül nem is került be az alapítólevelbe, ám a viceprovinciális szóbeli ígéretet tett arra, hogy három évig ezt a feladatot is ellátják.

A képen *Zajkányi* viceprovinciális mellett négy piarista, a pesti rendház első tagjai állnának: *Goltperger Lipót* (a S. Martino) előjáró és német hitszónok, *Demka Sándor* (a Visitatione B.M.V.) iskolai prefektus és magyar szónok, valamint *Puchóczy Márton* (a S. Adalberto) a felsőbb és *Kostický András* (a S. Caecilia) az alsóbb osztályok tanára. Ők voltak azok, akik november 6-án megkezdték a tanítást abban a városháza mellett álló kis házban, amelyet a tanács alakítottatott át a piaristák lakhelyének és iskolájának.

Az új filozófia

A második történelmi festményen *Cörver Elek* (Alexius a S. Maria Magdalena) szerepelne, amint 1744-ben első fizikai előadását tartja a Galamb utcai piarista rendház refektóriumában. Az iskola helyzetét ugyanis alapvetően megváltoztatta, hogy a gimnáziumi osztályok mellett filozófiát is tanulhattak ott a diákok. A hat osztályos gimnázium két éves képzéssel egészült ki, a diákok már nem elsősorban a latint magolták, hanem fizikát, metafizikát, logikát, matematikát és történelmet is, nem akármilyen színvonalon. *Cörver* Rómában ismerte meg az „új filozófiát”, a newtoni alapelveken nyugvó, kísérleteken alapuló modern természettudományt, amelyet Magyarországon, katolikus iskolában elsőként ő tanított, itt, Pesten, egy évtizeddel megelőzve például a nagyszombati jezsuita egyetemet.

Cörver első filozófiai kurzusa leplezetlenül elitképzés volt. A 16 hallgató közül tucatnyian főrendűek (az *Andrássy*, *Forgách*, *Grassalkovich*, *Keglevich*, *Sándor*, *Laffert* és *Perensberg* családokból), hárman pedig szerzetesnövendékek.

A tanfolyam végén, 1746-ban a nyilvános díszvizsgák, disputációk téziseit ötféle val-

Benyák Bernát piarista magyar nyelvű filozófiai disputációt rendez Pesten, 1777
(Pándy Lajos festménye, 1929, 1944-ben elpusztult)

tozatban nyomtatták ki. Cörver Elek arról értekezett, hogy a filozófia egykor szépséges, tiszta és tökéletes tudományát a skolasztikusok haszontalanságokkal, értelmetlenségekkel és szörszálhasogatásokkal torzították el, de újabban Galilei, Descartes és a piarista Edoardo Corsini korábbi szépségébe állították vissza.

Ez a studium a következő évtizedekben is megőrizta különleges státusát. Nem csoda, hogy a Kisparti igazgató úr készítette három festmény közül kettő is ezzel kapcsolatos. Az első azt ábrázolja, hogy 1777-ben Benyák Bernát, aki a logikát és metafizikát tanította, magyar nyelven rendezte a megszokásos disputációt (Benyák magyarításában „vetélkedést”), amelyben 21 éves Fekete István védte meg a Benyák által írt tételeket

Fejér Antallal, a debreceni Kerületi Tábla ülnökével és gróf Teleki Józseffel szemben.

Pándy Lajos képen Benyák balra áll, mellette Fejér Antal beszél, az elnöki asztalánál pedig Orosz Zsigmond piarista tartományfőnök beszélgetnek. (A festmény 1944-ben bombatalálat során elpusztult.)

„Villanat az éjben, melyre nagy soká következett nap” – írta az eseményről Toldy Ferenc 1864-ben, ami azért, lássuk be, hazafias túlzás.

Ugyancsak a piarista filozófiai tanfolyam tanára volt Szablik István, aki 1784. július 27-én az első sikeres léggömb-kísérletet mutatta be Pest-Budán (de nem Magyarországon, ebben ugyanis Domin Ferenc József győri akadémiai professzor közel négy hónappal megelőzte). Szablik léggömbje „18, rendkí-

vül finoman megmunkált, vörösre és fehérre festett, olajjal bevont ökörhólyagból készült. Alakja teljes gömböt formázott, átmérője 21 hüvelyk (55 cm) volt.” Ezt az eseményt mutatja a Kisparti igazgató úr által megrendelt második festmény, amelyen Szablik és segítői a piarista rendház előtt, a pesti Városház téren állnak, a bábész sokaságtól körülveve.

Nem egészen hiteles a jelenet. Az első kísérlet valójában a rendház (akkor még elég tágas, beépítetlen) udvarán történt, a néhány hét múlva megismételt újabb kettő pedig a Váci kapu előtt (a mai Vörösmarty tér helyén).

A tudáselit bázisa

Szablik kísérletei után néhány hónappal a pesti piaristák filozófiai akadémiaja megszűnt, mert ebben az évben Pestre költözött a budai egyetem, amelynek szintén volt filozófiai kara, és a Helytartótanács úgy ítélte, hogy két ilyen intézmény egy városban fölösleges.

Attól kezdve a pesti piarista gimnázium is belesimult abba a rendbe, amelyet az állami rendeletek (Ratio educationis, 1777, 1806, Entwurf, 1849), majd az oktatási törvények (1883) kijelöltek számára.

A pesti piaristák már nem kísérleteztek különleges dolgokkal. Azt tanították, ami kötelezően előírtak. Ám a lehető legmagasabb színvonalon. Ezekben az évtizedekben vált a gimnázium az ország legjobb iskolájává. Kovács I. Gábor és Kende Gábor az 1927 és 1943 közötti Magyarország „tudáselitjének” (az egyház, az oktatás és a tudomány vezetőinek) vizsgálata során nemrég az alapították meg, hogy a gimnáziumok rangsorát (ahol a tudáselit tagjai közül belülről 1860 és 1900 között végeztek) minden csoportban egyértelmű fölényel a budapesti piarista gimnázium vezette, csupán a legidősebb korosztályban (akik még 1870 előtt jártak ide) előzte meg a budai egyetemi katolikus gimnázium. S a becsvágyó szülők – köztük már protestánsok és zsidók is – egyre távolabbról küldték ide fiaikat.

Ehhez képest egyébként az épület külső megjelenése nem utalt elitiskolára. A piaristáknak sohasem volt annyi pénzük, hogy a belvárosi templom melletti telükön átfogó terv szerint építkezzenek, csak arra futotta, hogy időről-időre újabb részekkel töltsék meg az Eszterházy Ferentől vásárolt barokk palotát. A déli, rendházi szárny 1758 és 1762 között, a Kötő utcai elemi iskolai rész 1801-ben, a tartományfőnökség Dunára néző szárnya 1843 és 1845 között, az udvar közepén álló kétemeletes gimnázium 1862/1863-

Szablik István piarista léggömbkísérlete, 1784
(Pándy Lajos festménye, 1929, Piarista Gimnázium, Budapest)

Életkép a 2. sz. BKG cserkészcsapat Rozgonyi rajának városlődi táborából, 1940 (Bulányi György, Piarista Rend Magyar Tartománya Központi Levéltára)

A budapesti piarista gimnázium Városház téri homlokzata, lebontása előtt, 1913 (Piarista Múzeum, Budapest)

A budapesti piarista gimnázium 8. osztálya Prónai Antal osztályfőnökkel, 1903 (Piarista Múzeum, Budapest)

ban épült. „Csúnyább házat keveset róttak össze a régi Pestben” – írta róla A Hét 1899-ben – „olyan, mint egy rosszul kisült, csúnya, sárga lepény, amely széjjelömlött a tepsi-formában”.

Csak a 20. század elején látszott helyreállni a világ rendje, amikor 1913 és 1917 között a Váci utca és az Eskü tér között, Hüttl Dezső terve nyomán fölépült az új palota, amely elegáns, neobarokk otthont adott a rendháznak, tartományfőnökségnek,

gimnáziumnak és a szerzetesi növendékek hittudományi intézetének.

A kommunista diktatúrák legalább háromszor államosították. Először 1919-ben, szerencsére alig több, mint száz napra. Másodszor 1948-ban, amikor a gimnázium állami Ady Endre Gimnáziummá alakult, a szerzetesek helyett világi tanárokkal. Ezt az intézkedést ugyan két év múlva, 1950-ben visszavonták, és a rend iskolája újraindulhatott, de 1953-ban megtörtént az épület

harmadszori, teljes államosítása, ezúttal az Eötvös Loránd Tudományegyetem számára. A piaristák és gimnáziumuk kénytelen volt a Mikszáth Kálmán téri Sophianum épületébe költözni, ahonnan csak 2011-ben tért vissza a Váci utcába.

Két pillanat a huszadik századból

Ha én tehetős igazgató vagy festő lennék a budapesti piarista gimnázium 20. századi történetéből két jelenetet festetnék-feste-

A piarista diákok által épített Fiastyúk vitorláshajó kiemelése a Piarista Gimnázium ablakán a Múzeum utcára, 1963. június 10. (Piarista Múzeum, Budapest)

A budapesti piarista székház felújítás közben, 2010. május (Koltai András felvétele)

nek meg. Az egyik az az éjszakai beszélgetés, amely 1915. július 16-án, Mogyoród és Gödöllő közt, a szentjakabi tó mellett zajlott. Ott táborozott akkor, immár harmadik alkalommal, a 2. sz. BKG (Budapesti Kegyesrendi Gimnázium) cserkészcsapat. A tábor első napjáról a 14 éves Szerb Antal ezt jegyezte föl: „Az első éjjeliőrök: Sík tanár úr és én $\frac{1}{2}10$ -tól $\frac{3}{4}12$ -ig őrködték. Ez nagyon érdekes volt. Mindenki fekiúdt: néha kiáltott közbe egy kувik vagy egy vércse. Én Sík tanár úrral beszélgettem nyelvekről és nemzetekről, és hogy mi szeretnék lenni.” Nyilván nem innét, a pusztaszentjakabi éjszakából származtathatók Sík Sándor nagyhatású versei, drámái, esztétikája, s Szerb Antal regényei, irodalomtörténeti írásai. Inkább az az érdekes, hogy tanár és diák az előző évszázadokban ritkán került egymással ilyen közvetlen, emberi kapcsolatba. Ez teljesen új szint jelentett a magyar pedagógiában.

A másik képem azt ábrázolná, amint 1963. június 10-én a Piarista Gimnázium Múzeum utcai oldalán, az első emeleti fizikateremből egy hat méter hosszú, kajütös vitorláshajót emelnek ki az utcára. A hajó ugyanis ott született, a nagyméretű tanterem végében, Kovács Mihály piarista fizikatanár vezetésével, és szinte az egész iskola részt vett az építésében. Ez már a harmadik hajó volt, amely 1959 óta ott készült, de hosszabb és szélesebb lett, mint a korábbiak. Kiemeléséhez egy tíz méter hosszú kölcson gerendát és negyedórás utcaelzárási engedélyt kellett kérni. Egy csigarendszer segítségével kitolták az ablakon, leeresztették az utcára, ahonnan sok gyerek várta, akik a fejük fölött vitték be az iskola udvarába. Erről egyébként fényképek is készültek, amelyeket a napi sajtó közölt.

A Múzeum utca ablakán kibújó hajó akár jelkép is lehet. Az épületétől és a továbbtanulási lehetőségek egy részétől megfosztott gimnáziumban továbbra is olyan szellemi munka folyt, amelynek hatása eljutott a falakon kívülre is. A diktatúra korlátai között élő tanárok és diákok pedig saját erejükből, összefogással érték el céljaikat, jelen esetben azt, hogy nyáron a Balatonon vitorlázhassanak.

2011-ben a budapesti Piarista Gimnázium végre visszaköltözhetett saját, felújított épületébe. Már nem ez az ország első elitiskolája, és a szerzetesek mellett világiak is tanítanak itt, de mint hatóságos fiúiskola őrzi sajátos hangulatát és színvonalát. Továbbra is elsősorban azt szeretné, hogy azok a diákok, akik idejárnak, olyan értékeket és élményeket vigyenek magukkal, amelyek egész életük során elkísérik őket. ●

KÉPES HÁZ

Távlatok a rézkarcasztal felett

Csordás Lajos

Szinte semmit sem lehetett előzetesen tudni a Váci utca 40. műtermének múltjáról. Tábla itt bizony nem hirdet híres, régi lakót a kapualjban. Pedig a ház egy-két évvel már el is múlt száz éves, 1912-ben épült. S azóta létezik odafönn műterem is, azóta alkotnak benne művészek. Decsi Ilonánál és Kéri Imrénél jártunk.

fotó: Kéri Gergely

Az épület pontosan azzal a Váci utcai általános iskolával szemben található, ahol a hivatalossá tett városi legenda szerint a svéd király is megszállt, balra eső szomszédja pedig, amelytől az Irányi utca választja el, a hajdani tisztai kaszinó (ma az MKB Bank központi épülete).

A tízes, húszas évek régi címjegyzékeinek sok évfolyamát átlapozhatjuk, mire az 1928-as esztendőnél végre jelezve találunk egy művészlakót a Váci utca 40-ben. Nem is akárkít: *Manno Miltiádész*. Görög neve ellenére Miltiádész igaz magyar hazafi volt, és amellet, hogy grafikusként, festőként is sikereket aratott, igencsak jeleskedett a sportokban. Gyorskorcsolyában, futballban, evezésben és futásban korának, az 1900-as évek legelejének többszörös magyar bajnoka lett.

Képzőművészeti munkássága is szorosan kapcsolódik a sporthoz. Népszerűek voltak sportplakátjai, ő tervezte a Ferencváros labdarúgó klubjának turulmadaras címerét, birkózókat ábrázoló szobrával pedig az 1932-es olimpiai játékok művészeti versenyében ezüstérmet nyert.

Mozgósító plakátok

Képzőművészeti tevékenységének másik, mindmáig ismert területe a politika. A vörös terror rémtettei, a román megszállás alatti fosztogatás, majd *Horthy* mint erős kormányos színrelépése emlékezetes témái mozgósító rajzainak. Hogy ezeknek legalább egy része itt készült a Váci utca 40-ben, az szinte bizonyos, bár azt nem tudhatjuk, hogy éppen abban a műteremlakásban-e, amelyet meglátogatni megyünk. Nem tudjuk ugyanis melyik lakás volt az övé. (Persze nagy valószínűséggel a legfelső emeleti, műtermes saroklakosztály, a nagy félköríves ablakkal és a hosszan elnyúló erkéllyel az Irányi utca felé.)

Manno Miltiádész 1935-ben hunyt el. Föltehetőleg ezután került a műterembe *Törzs Jenő* lánya, *Törzs Éva*. Erről már jelenlegi lakója, *Kéri Imre* mesél, *Törzs Éva* ig nyúlik ugyanis vissza a házlakók élő emlékezetére. De annál többet, mint hogy itt lakott, a szóbeli hagyomány nem is nagyon őriz. Sajnos a művészettörténeti források sem igen.

Lexikon-szócikkből tudhatjuk meg pályájának főbb csomópontjait, hogy *Szőnyi István*nál tanult, és hogy *Szántó Piroska* révén csatlakozott a Szocialista Képzőművészek csoportjához, de szerepelt a KÚT (Képzőművészek Új Társasága) kiállításain is. Az ötvenes években állami megbízásból több portrét festett művészekről és ugyanekkor üzemi rajzköröket vezetett. Művei közül többet a Bajor Gizi Színházmúzeum őriz: főként színészportrékat. Életének utolsó szakaszában, 1987-ben bekövetkezett haláláig műtermébe visszahúzódva élt a Váci utca 40-ben.

Aki találkozott Emilio Vedovával

Ma itt *Kéri Imre*, a balatonfüredi születésű Munkácsy-díjas, érdemes művész grafikus, festő, és felesége, *Decsi Ilona Luca* grafikusművész dolgozik. Tíz évvel *Törzs Éva* távozta után költöztek ide, hosszú vándorlást követően. Valaha ők is dolgoztak a Deák tér 3-ban, amelynek műtermeiről sorozatunk első részében írtunk. Ott a *Medveczky Jenő*-féle műteremben vendégeskedtek alberletben, özvegy *Medveczkyné Fehér Rózsánál*. Három év után *Bráda Tibor* és *Szentgyörgyi Jóska* festőművészeknek passzolták át a helyet. Ezután kerültek a Mozsár utca 12-be, ahol a volt mosókonyhát alakították műteremmé. „*De nagyon jól lehetett ott dolgozni* – emlékezik *Kéri Imre*. – *Legfelső emelet volt, az Operett-színházból áthallottuk, hogyan gyakorolnak az énekesek délelőttönként. A főiskola előtt voltam segédmunkás és szobafestő is, tehát tudtam vakolni. Szépen kifestettem. Tiszta Derkovits-korszak volt, feleségem pont ekkor kapta meg grafikáira a Derkovits ösztöndíjat. Mielőtt pedig ide kerültünk a Váci utcába, a Rákóczi út 63-ban dolgoztunk, Barabás Márton festőművész volt műtermében, melyet utánunk aztán Szikora Tamás kapott meg. Egy hátsóudvari lakás volt, kilátással a pártbizottság udvarára.*”

Még a Deák téren dolgoztak amikor be-robbant életükbe *Emilio Vedova*, ez 1974-

ben történt. Az akkor már világhírű és *Herbert Read* modern festészetről szóló könyvében is szereplő olasz absztrakt festő és grafikus egy napot Budapesten töltött átutazóban, s a Bajcsy-Zsilinszky úton, a Dürer-terem, pontosabban akkor már Stúdió Galéria kiállításán meglátta Kéri Imre rézkarcait. Nem akart továbbmenni, míg elő nem kerítik neki az alkotót, mert meg akarta ismerni. Előkerítették. „*Ott állt előttem egy nagy szakállas, kétméteres figura. Éppen a Van Gogh sorozatom volt kiállítva – meséli Kéri. – Húsz rézkarc. Tízet azonnal ki kellett neki venni az üveglap alól. Izgatottan érdeklődött: ezt hogy csináltam, azt hogy. Eladni persze nem volt szabad, de mégis létrejött a vásárlás, valahogy megoldottuk. Vedova márkában fizetett, emlékszem, még egy kicsit alkudott is. Felhívtuk a műterembe, hogy még több alkotásunkat lássa, utána egy jót vacsoráztunk a Százéves étteremben. Később Velencében, a Galleria il Traghetto-ban szervezték nekem egy kiállítást. 1978-ban történt, a galéria ma is megoan de Vedova már nincs közöttünk. Egykori házában azóta múzeuma nyílt az Accademia közelében, Renzo Piano tervei szerint.*”

A himbavas rejtelmek

Mindezt a Váci utca 40. ötödik emeleti sarokműtermének közepén meséli nekem Kéri, egy mahagóni furnér körasztalka mellett, amelyet lomtanításból hozott haza és újtott fel évekkal ezelőtt, és egy bulgáriai kiállítás emlékéül maradt rézfindszából öntjük a csészénkbe a kávé beszélgetés közben.

A tárgyagnak ez a fajta tisztelete, tarka sokasága és köztük az alkotás kis zugai a

félíg kész művekkel és a különös kézműves szerszámokkal egy flamand műhelyre emlékeztetnek. Talán nem is véletlenül, hiszen Kéri Imre a hatvanas évek végétől kezdve rendszeresen tölt rövidebb-hosszabb időszakokat Hollandiában, és művészetének is meghatározó motívumköre az, amit a régi németalföldi mesterektől látott.

Szobája sarkában áll a rézkarcprés, amin nyomatai készülnek. Egyszerre három-négy nyomódúc metszésén is dolgozik. A radiátoron is rézlapok támaszkodnak a falnak. Fölöttük pedig az ablakban egy agyaglovacska, *Verocchio* lovának másolata léptet a pesti háztetők látványa felett.

A belváros tetőrengetege jól belátható innen. A panorámából kiemelkedik a Párisi udvar, melyet éppen újjáépítenek, s egy óriásdaru nyúlik fölé. Ha órákig ül az ember egy rézlemez fölött, nagyon jól esik ha utána az erkélyről vagy az ablakon át nyíló távlatokon megtornáztathatja a szemét: „*Ez a nagy, duplarétegű műteremablak a házzal egyidős, benne az üveg is, amit onnan lehet tudni, hogy kicsit hullámos. Megúsza a háborút. Viszont a másik ablakkeretben találtam két-három golyót a felújításkor. A lovacska Basilides Sándor ajándéka, aki feleségemet tanította a képzőművészeti gimnáziumban.*”

Decsi Ilona Luca éppen nincs itthon, de intenzíven jelen van, hisz a műterem egyik sarka letagadhatatlanul az övé, női fertály. Festőállványa körül a vásznakon lágy vonalakkal megformált figurák és csupa táncoló, világos, meleg szín, mint-ha egy virágos kert lenne.

Kéri mester komorabb képeken dolgozik. Most éppen *Bosch* emlékére készít

egy sötét tónusú parafrázist a Bolondok hajójáról. Mégpedig a mostanság már kevesek által művelt mezzotinto technikával. A rézkarcnak ez a válfaja olyan finom árnyalatokra képes, mint semmilyen más metszet. Nem maratóssal készül, hanem az úgynevezett himbavassal. Elő is vesz egyet az egyik fiókból, kicsomagolja a bőrtokból. Köríves pengéjű szerszám, amelyen azonban az él nem folytonos, hanem parányi hegyek sora. Így aztán, amikor a mester a rézlemezen élére állítva hintáztatja a szerszámot, parányi lyukak sorát viszi az anyagba. Minél inkább „borzolják” vele a lemezt, az annál sötétebb felületet nyom a papírra, ahol pedig világosabb részeket is szeretnének, ott a borzolásat vissza kell egyengetni, például achátceruzával. Egy New Yorkban készült, jó himbavas belekerül hatvanezer forintba, bár Kéri Imre egy ügyes pesti esztergályossal megpróbált csináltatni házilag. Meg is oldotta a szaki, finoman menetelt acélszövből vágott szeletekből, és az is elég jól működik.

A jekatyerinburgi vendég

Kéri Imre rézkarcoló asztalának kiváló hívei akadnak. Említhetnénk akár *Eötvös Péter* zeneszerzőt, aki olykor fel is jön egy kis beszélgetésre, vagy *Csillaghy András* professzort, az udinei egyetem volt rektorát, aki viszont rendszeres látogató itt.

Barátságát *Hubay Miklós* drámaírónak köszönheti a művész házaspár. Hubay ajánlására lettek tagjai a velencei székelyű Societé Européenne de Culture társaságnak. S persze Hubay mester is gyakori vendége volt műtermüknek. A nagy műveltségű író szerette a képzőművészetet és érdeklődéssel szemlélt munkáinkat.

Néhány éve e-mailt küldött a jekatyerinburgi múzeum fiatal, ambiciózus igazgatója is, *Nyikita Korytin*. Mint írta, nagyon szereti a mezzotintót és szervez egy biennálét, ahol szívesen látná Kéri Imréék műveit. Nagy szó ez, mert nyolcszáz embert e-mailezett végig, de csak nyolcvan művész képeit hívta meg. Kéri Imre és felesége azóta már a negyedik mezzotinto biennálén vesznek részt. Amikor pedig tavaly a jekatyerinburgi Szépművészeti Múzeum avantgárd anyagából nálunk, a Nemzeti Galériában kiállítást nyílt, és Korytin itt járt Budapesten, természetes, hogy útba ejtette a Kéri-műtermet is, hogy lássa hol készülnek azok a finom metszetek, melyeknek Vedova után ő is rajongója lett.

Meglepo távlatok nyílnak olykor egy rézkarcszta felett. ●

fotó: Sebestyén László

VERSLÁB • VERSLÁB • VERSLÁB • VERSLÁB

Laklia Vendel: NAGYVÁROSI SZERELEM

S. R-nek

Pesten történt, amit most hallotok,
ilyen regényes dolgok csak ott történnek,
a Klotild-palota árnyékában,
a Petőfi Sándor utca közelében.

Bánatos szívű írók gyakran mondják,
hogy a nagyvárosban ismeretlen a szerelem,
de ez csak egy régi, budapesti irodalmi előítélet,
s tavaly áprilisban Krúdyra és Máraira határozottan rácăfolt az élet.

A szerelem ott rejtőzik a metropolisz minden mikroszegletében,
s ez nem az utcán kószáló romantikusok utópiája,
hogy mégis ritkán láthatod meg a vágyat a városlakók szemében,
arról gondoskodik a nagyvárosi tér heterotópiája.

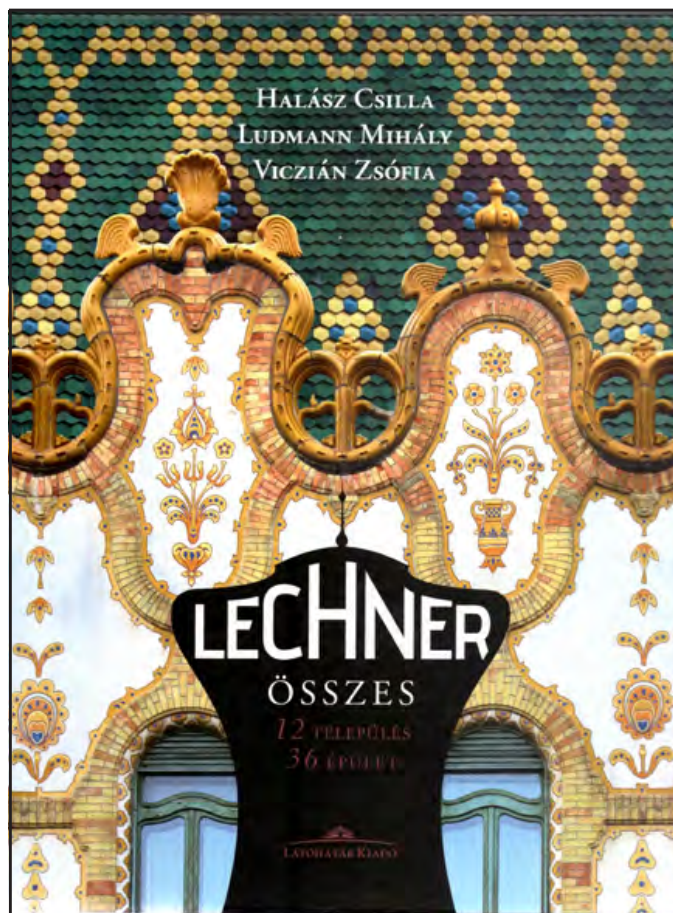
Én is hiába üldöztem a boldogságot magánkéjlekban, kollégiumi
vagy nászi ágyon,
villamoson, omnibuszon vagy elfüggönyözött hintó szűkös rejtékében,
s végül az Erzsébet-híd pesti oldalán Veled léptem túl a puszta vágyon,
a Ferenciek terén egymásra találó tekintetünk interaktív erőterében.

Nem tudom, hogy Gellért püspök látott-e bennünk Budáról,
hogy felismerhetett-e minket a város sűrűjében, jogos a kétely,
biztos csak az, ami hiányzik minden várostörténeti monográfiából,
nekem a Te szerelmes tekinteted a nagyvárosi szívólvasztó tégely.

A ROVATOT SZERKESZTI: KIRSCHNER PÉTER

A CIGÁNY CSÁSZÁR PALOTÁJA

Buza Péter

Az író, újságíró, művelődéstörténész, a magyar anekdotakincs kötetekbe rendezője, Tóth Béla – így utólag talán némi meglepetésünkre – nem ismerte fel Papszinak a nemzeti építészet formálásában betöltött korszakos szerepét. A millennium évkörében, szóban és írásban is „a cigány császár palotájaként” sajnálta le Lechner Ödön szokatlan karakterű alkotását, az Iparművészeti Múzeum gazdag formavilágú épületét.

Bajban vagyunk mi bizony a nemzeti építészet fogalmának meghatározásával. Hát még gyakorlatának sokszor valóban meglepő jelenségeivel. Lechner esetében különösen. Hiszen személyében joggal ünnepeljük a magyar szecesszió nagy hatású, iskolateremtő építészét, miközben nem szembesítjük ezzel a ténnyel azt a másikat, hogy ez az 1800-as évek végén kibontakozó európai stílusirányzat már a nevében is a szakítást testesíti meg mindazzal, ami addig volt. Az akadémikus ízlésben fogant régivel. (Szecesszió = kivonulás). Szó sincs itt bizony nemzetről, gyökerekről, visszatérésről. Arról már nem is beszélve, hogy bár Papszi esetében vitathatatlanul erős francia hatásra alakult ki az a sajátos stílus, amit a modern időkben szokásosan magyar szecesszió-nak neveznek – miközben maga az irányzat s jellemzői német-osztrák irányból közelítették meg a Lajtán-túlt –, aligha kérdés, hogy szűk két generációnyi idővel szabadságharcunk véres leverése után csak erős gyanakvással lehet vonzónak találni egyszerre azt, ami nemzeti s azt, ami Ausztriából közeledik.

Lechner persze polgár. Apja ügyvéd és téglagyáros, egész népes családjában német gyökerű, az árvalányhajás hazaszeretetet soha nem lehetett természetes eleme családi beszélgetéseiknek.

Újabb pazar kiállítású kötet született idén munkásságáról. Hárman jegyzik a „Lechner összes”-t: *Halász Csilla*, *Ludmann Mihály* és *Viczián Zsófia*. Az ambiciózus cím azt a szerkesztői szándékot üzeni, hogy itt mindent megtaláljon az olvasó, ami jeles építészünkkel kapcsolatban elmondható, megmutatható. S valóban, ha mindent nem is, a teljesség esetleges hiánya nem okoz csalódást. Azt hiszem, ez lett az első Lechner-lexikon a művek áttekintése szempontjából feltétlenül az.

Tizenkét település harminchat épületéről esik szó részletesen a kötet első egységében, de összegyűjtötték elpusztult s meg nem valósult műveit, terveit is – nem tudom, sokalljam vagy keveselljem, hogy ezek száma meghaladja a ma is élénk, körénk, mellénk magasodó harminchatot. Azt viszont tudom, hogy miközben két-három évtizede Lechner dicséretéről szól minden budapesti útikönyv és építészettörténeti esszé, pompás alkotásai közül itt, a magyar fővárosban gyakorlatilag egyetlen épülete ép és egészséges csupán. A kőbányai Szent László templom. S közben a „cigány császár palotája” is hiába vár arra, hogy az ország valamelyik császáranak végre ne csak részei aláducolására, koronájának lebontására, működtetése infrastruktúrájának toldozására-foldozására fussa a figyelméből.

Hajrá magyarok!

Amúgy Papszit – Japán kávéházbeli társasága, barátai, kollégái, a közönség s a kávéház előtt sétáló, rajongással megbámult lányok és asszonyok nevezték úgy, ahogy korán elhunyt fia becézte az édesapját – nem bántotta Tóth Béla bővített bonmot-ja. Amit az író később, a Lechner rajongó *Lyka Károly* hatására nyilvánosan is visszavont egyébként. Az őshazát vélte ugyanis megtalálni a mester a messzi keleten. Díszítő motívumainak ihletforrása nem csak a magyar népművészet, de a hinduk világának mesés formakincse is. Nincs a minősítésben tehát semmi sértő. Gazdasági migránsként érkezett, száz s száz évek óta velünk élő honfitársaink művészetére mutatva őt ócsárolni – le is írta, ki is nyomtattatta ezt a véleményét – nem okoz neki fájdalmas sebeket, nem rombolja a presztízsét. Ennek hivatalos elismerését egyébként sem élvezte soha. Tanítványaitól, barátaitól kapta meg a minden alkotót éltető, életben tartó, nélkülözhetetlen elismerést. A „nemzet hivatalos építésze” cím az ő évtizedeiben is más(ok)nak jutott. De nem is harcolt rangért, kitüntetésért, hivatalos megdicsőülésért. Barátságos, mosolygós, bár barátai körében szenvedélyesen érvelő, vitakozó, de soha sem nyersen elszánt értelmiségi. Főleg, ha életének programjáról van szó: „mindig egy magyar nemzeti stílus megalkotása lebegett előttem.”

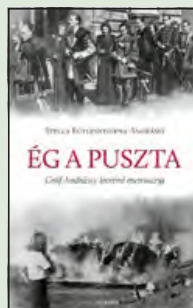
A kötet első felének gazdag albumában Viczián és Ludmann avatott hozzáértéssel tárgyalják a mester épületkategoróriánkénti alkotásait. Bérházait, közigazgatási s kereskedelmi palotáit, kastélyait, villáit, iskoláit, templomait. Az albumoldalakat követő esszékben külön fejezetet kap a Lechner–Zsolnay kapcsolat, aztán a nemzeti művészet és építészet fogalmának gondolköre, majd tanítványainak, követőinek, hatásának bemutatása. Az esszék sorát Halász Csilla fejezete zárja: Papszi életútjának sajtólenyomatát vizsgálja, idézi, elemzi.

Még egy eszmefuttatásra lapozhatunk rá végül (az adatszerű függelék elemek következnek már csak ez után) Lechner Ödön: Magyar formanyelv nem volt, hanem lesz című tanulmányát is beszerkesztették a kötetbe. (A Művészet 1906. évi évfolyama első számában jelent meg annak idején.)

A grandiózus vállalkozás végeredménye, a sokadik, de ezek közt rangos minőséget jelentő Lechner-könyv *Csillag István* művészeti szerkesztő gondos munkáját dicséri. ●

Lechner összes. Budapest, 1917, Látóhatár Kiadó, 6900 Ft

KÖNYVJELZŐ • KÖNYVJELZŐ • KÖNYVJELZŐ

STELLA KUYLENTIERNÁ-ANDRÁSSY: ÉG A PUSZTA

Corvina Kiadó

Amikor 1919-ben a tizenhét éves svéd gimnazista lány, *Stella Kuylenstierna* beleszeretett a stockholmi magyar követség attaséjába, *Andrássy Imrébe*, és feleségül ment hozzá, nem sejtette, milyen sors vár rá. Nem tudhatta, hogy az egyik leggazdagabb magyar arisztokrata feleségeként főúri életet él majd a két világháború közötti feudális Magyarországon, és nem tudhatta, milyen drámai módon vet majd véget a háború ennek az életformának, hogyan kell majd menekülnie, pokoli körülmények között a puszta életét mentenie. A valódi élményeket és emlékeket megörökítő, páratlanul értékes és hiteles memoár és kordokumentum 1948-ban jelent meg Svédországban. Magyar fordításban most olvasható először.

Ára: 3490 Ft

A könyvFUGAbooks ajánlata

KESERŰ KATALIN (SZERK.): FELFEDEZŐ UTAK

Holnap Kiadó

Az ornamentalizmus átfogó, a műalkotást és a világot egységben látó szemléletet jelez, amely az épített környezet minőségét volt hivatott javítani. A kötet elsőként tesz kísérletet arra, hogy a díszítményeken keresztül mutassa be a magyar városok szecessziós épített örökségét. A könyv száznál több épület díszítőrendszerét ismerteti részletesebben, öt városközpont további kilencvenkét épületére tér ki és ajánlásokat fogalmaz meg az útvonalak folytatására. Arra is bátorítja az Olvasót, hogy egy séta alkalmával fedezze fel a bemutatott városokat, s figyelje a környező, kisebb települések árnyas mellékutcaiban rejtőzködő értékeit is.

Ára: 3900 Ft

FARBAKYNÉ DEKLAVA LILLA: SCHULEK FRIGYES

Holnap Kiadó

Schulek Frigyes (1841–1919) neve általában csak a Mátyas-templom és Halászbástya építészeként ismert. Származása, személyisége és életútja kicsit homályban van, csakúgy, mint a többi alkotása.

Farbakyné Deklava Lilla könyve elsőként mutatja be a 19. század második felének egyik legjelentősebb magyar építészét és műemlék-helyreállítóját, akinek munkássága európai mércével is figyelemre méltó. A kötet számos, eddig nem ismert tervet, fényképet és családi dokumentumot is publikál.

Ára: 9900 Ft

M. Nagy Szilvia: Teknőcök ősanja

BORGES – KÉPZELT LÉNYEK

M. Nagy Szilvia kiállítása a Természettudományi Múzeumban
Magyar Természettudományi Múzeum, 2017. november 5-ig

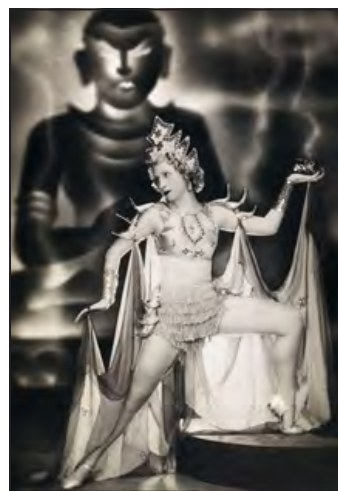
M. Nagy Szilvia J. L. Borges Képzelt lények könyve alapján készítette el grafitceruzával gondosan kidolgozott rajzait, papírból és viaszból megmintázott szobrait, melyeket e kiállítás keretében bemutatunk. Olyan lények gyűjteménye ez a könyv, amelyeket az emberi képzelet alkotott meg az idő folyamán. A mitológiák állatkertjében nem oroszlánokat látunk, hanem szfinxet, griffmadarat, kentaurt. Ennek az állatkertnek népeesebbnek kellene lennie, mint a valódinak, hiszen egy-egy állat több valóságos lény alkotóelemeinek összekap-

csolásából jön létre. Így szinte végtelen számú lényt alkothatunk, csak a képzeletünk vagy az ízlésünk szabhat ennek határt. Mégis megállapíthatjuk, hogy az álmok állattana szegényesebb, mint az igazi zoológia. Ez a gyűjtemény százhusz képzelt lényt sorakoztat fel. Bemutatja mitológiájukat, kijelöli helyüket az emberi hitvilágban, megismerjük viselkedésüket, különös szokásaikat; külső megjelenésüket hol határozottan, hol pedig érintőlegesen vetíti elénk. ●

SANGHAY – SHANGHAI

Párhuzamos eltérések Kelet és Nyugat között
Hopp Ferenc Ázsiai Művészeti Múzeum, 2018. április 8-ig

A Hopp Ferenc Ázsiai Művészeti Múzeum 2017. szeptember 21-én megnyílt, Sanghay – Shanghai. Párhuzamos eltérések Kelet és Nyugat között című új kiállítása az emblematikussá vált távol-keleti nagyváros, Shanghai és a két világháború közötti időszak elmentmondásos hazai Kelet-képét jól reprezentáló budapesti mulató, a Sanghay bar nevét kapcsolja össze. A kiállítás célja, hogy egyrészt a Shanghaiban akkoriban élő és tevékenkedő magyarok – többek közt a Hopp Múzeumba került – hagyatéka révén bepillantást engedjen a kínai metropolisz világába, másrészt hogy a magyarországi művészetben a keleti hatások bemutatásával megjelenítse az eddig kevésbé vagy egyáltalán nem kutató területeket. A Shanghaiban dolgozó magyarok közül látható a táncosnőként ismert *Dessewffy Flóra* viseletanyag, a Komor műkereskedő cég, egy Shanghaiban élt magyar család bútorai és lakásenteriorje, valamint a város főépítésének, *Hudec Lászlónak* az épületei. A keleti életmód és életérzés lenyomataként korabeli kínai műtárgyakkal, a keleti hatások tekintetében pedig a magyar képző- és filmművészetben megjelenő keleti táncosnő alakjának különböző megfogalmazásaival is megismerkedhetnek a látogatók. ●

Dessewffy Flóra, háttérben Buddha-ábrázolással. Rangoon, 1938.

BUDAPEST ÉPÍTÉSZETI NÍVÓDÍJA 2017

A beérkezett pályaművekből rendezett kiállítás
FUGA Budapesti Építészeti Központ, 2017. október 30 - november 19.

A Budapesti Építész Kamara által kiírt pályázat célja, hogy elősegítse az új értékek teremtését, a hagyományos értékek megőrzését, valamint az építészeti és környezeti kultúra fejlődését. A pályázat kiemelt feladata, hogy elismerje és megismertesse a városképet formáló építészeti alkotásokat, bemutassa az igényesen megtervezett és létrejött alkotásokban résztvevők példaértékű együttműködését a további magas színvonalú, innovatív beruházások ösztönzése érdekében. A pályázaton olyan Budapest közigazgatási területén található alkotások vehetnek részt, melyek Budapest építészeti arculatát vagy egy városrész használatát, megjelenését javítják.

A beérkezett pályaműveket a FUGA Budapesti Építészeti Központban 2017. október 30. és november 19. között tekinthetik meg az érdeklődők. A pályázat eredményhirdetése és a díjátadás 2017. november 16-án lesz.

A pályázat támogatója: Budapest Főváros Önkormányzata. ●

További információ: www.fuga.org.hu, www.bpnivodij.hu

TERMOSZ – ...HOGY KAPJUNK HIDEGET-MELEGET...

Időszaki kiállítás a Design Hét alkalmából

Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum, 2017. október 29-ig

Ismét egy praktikus tárgyat mutatunk be a Design Hét alkalmából, egy olyan tárgyat, amely valamennyiünket elkísér egész életünkben, a csecsemőkortól öregségünk szinte utolsó napjáig, hogy fogyaszthatóvá tegye életünket minden körülmények között. A várható tartalom és mennyiség szerint definiált forma nagy változatosságot eredményez. Mivel szeretjük a szépet is, és a designerek sem restek, szemünket is gyönyörködtethetjük a példátlan gazdagsággal. ●

BATANG MINT HUNGARIKUM – SZAPORODÓ JÁTSZÓHELYEK

Zappe László

Az utóbbi évtizedekben föltámadt a vándorszínészet. Nem úgy működik, mint hajdanán, a truppok nem ekhós szekérral járkák a vidéket, hanem autóval, esetleg busszal. Amúgy nem sokban különböznek hősikori elődeiktől. Alacsony költség, és nagyon változó színvonal. *Tenki Réka* Egy asszonyától és *Keresztes Tamás* Egy örült naplójától (mindkettő Ormai produkció) „a Dáma Díva és a Magyar Zenés Színház közös produkciójaként” hirdették, gagyí Cigánybáróig mindenféle előfordulhat a kínálatban. Ennek a modern vándorszínészetnek természetesen kiindulópontja, de egyáltalán nem elhanyagolható célpontja is a főváros. A Józsefvárosban, a Kálvária-téren van a vidék színházi ellátására szakosodott Turay Ida Színház központja, többnyire a Belvárosi Színházból, de néha a Jurányiból is indulnak az Ormai Produkciók Iroda vándorelőadásai.

Ráadásul a fővárosban új játszóhelyek is teremnek, természetesen ezek is befogadó jelleggel. A minap nyílt meg a felnőttek számára a korábban csak gyerekelőadásokat nyújtó, Hatszín Teátrumnak nevezett hely, és színi előadás született a Vörösmarty-téren, a Gerbaud kávéház fölött is. Gondolom ez is dobantó helye lesz egy országjáró produkciónak. Színjátszó helyként Hungarikum Pódium vagy Hungarikum élményház

névre hallgat az intézmény, bár első bemutatója nem mutat különösebb magyar kötöttséget.

A Batang felé, *Christian Gundlach*, 1970-ben született német zeneszerző és librettista műve, némiképp érzélgős és talányos történet egy magányosan élő vénemberről, egykori tengerésztől, akinek a hatóság szociális munkást küld a nyakára. Gyakorlott néző számára minden kiszámítható az első öt perc nyomán, de ez nem feltétlen akadály a élvezetnek. Bele lehet feledkezni az érzelmek villódzásaiba, a párbeszéd csattanásaiba, a lelepleződő hazugságok fordulataiba, a különféle képpen szerencsétlen sorsok lassú kibontakozásába. És a poén is jól esik, mi szerint talán az egész, amit látunk, csak egy magányos vénember képzelése volt. (Vagy még az se?)

Koltai Róbert éppen csak annyira modoros a szerepben, amennyire egy színész nem léphet ki sok évtizeden át fölszedett életbeli és színpadi tapasztalatainak keretei közül: egy remek színész mindentudásával hasonítja magához a szerepet és magát a szerephez. *Szirtes Balázs* pontosan igazodik hozzá, ellentét is hasonmás, ellenfél és részvevő a szöveg fordulatai szerint. *Mucsi Balázs* gondoskodott a szegényes helyszínről, és bizonyára a rendező, *Gaál Ildikó* leleménye, hogy a tengerész múlt emlé-

keképpen *Balogh Zoltán* hajós türeleművegi díszítik a polcokat.

A Hatszín Teátrum (a Jókai utca 6-ban) az élsportolók doppingolásával foglalkozó Tagadj Tagadj Tagadj című Ormai-produkcióval nyitott, majd a Gólem Társulat tavalyi kétszemélyesével folytatta. Az előbbiben, *Jonathan Maitland* 1961-ben született brit drámaíró darabjában, egy élsportoló (sprinter) és edzője küszködik a teljesítményfokozás komplikációival. *Lovas Rozi* szenvedő érzékletesen a sportoló testi-lelki kínjait, és ha lenne helybenfutó verseny, ott biztosan előkelő helyen végezne, *Ulmann Mónika* meg éppen a kellő utálatossággal hozza az álságosan jószándékú edzői terrort. *Ficzere Béla* doppingellenőrként, *Nagy Dániel Viktor* a futólány élettársaként színezi a *Szabó Máté* rendezésében élvezetesen folyó játékot.

A Gólem, az egyetlen magyar zsidó társulat előadásában, a Halpern és Johnsonban, az 1935-ben született, brit *Lionel Goldstein* régi jó sikerdarabjában két öreg férfi néz szembe egész életével közös nőjük sírjánál. A halott aszszony egyikük felesége, másikuk szeretője volt, bár utóbbival testi kapcsolattal a fél századdal korábbi házasságkötéssel megszakadt, de azóta is rendszeresen találkoztak.

A szituáció, amelyben kiderül, hogy az elhunyt a két férfinak egészen különböző arcát mutatta, elegendő anyagot szolgáltat a másfél órás bizarr temetői társalgáshoz. Ezt *Székhelyi József* és *Trokán Péter* nagy színészi tapasztalattal és szaktudással aknázza ki. A Gólem Társulat a nevét és néhány, a temetőben térférgő statisztát ad a kellemesen érzelmes-humoros előadáshoz. ●

SZOBORPARKŐR

Történelem oldalnézetből

szöveg: Jolsvai András, fotó: Tany Adrienne

Bizonyos titokzatosság veszi körül azt a kompozíciót, melyet mai elemzésünk tárgyául választottunk. Bár már több mint három éve ott áll, még mindig nem szerepel a fellelhető budapesti szoborkatalógusokban, s bár tudnak róla, sem a kerület, sem a főváros nem vallja magáénak: leginkább még a szomszédos egyetem tartja érte a hátát (földrajzi értelemben mindenképpen), egy helyi potentát nyilatkozata szerint a corvinusosok részt vettek egy nemzetközi projektben, mely a sokat ígérő „Híd az egyetemek között” címet viselte, s mely szlovéniai központtal büszkélkedhet, s ennek keretében kapták feladatul a szobor felállítását.

Na, ezt most lefordítom a dolgokban kevésbé jártas olvasók számára: ez a történet az érdekérvényesítés egyik derekas huszonegyedik századi példája, jellegzetes mellékhatásokkal. Egy pesti egyetem elnyer egy szép adag uniós támogatást (nyilván megérdemelten, de ez most mellékszál – ahogy az is, hogy valamirevaló magyar egyetem e nélkül

már nem is igen tudna létezni), de a feltételek között nemcsak a tudományokban való jártasság szerepel, hanem az is, hogy az intézmény elvállalja egy szoborkompozíció felállítását.

Hogy kerül a csizma az asztalra? – kérdezhetnék önök, s joggal (ezzel az erővel motorverseny rendezése vagy néptánc-fesztivál is szerepelhetne a feltételek között, s nyilván akad olyan uniós pályázat, ahol szerepel is), s valószínűleg ugyanezt kérdezte az egyetem vezetősege, de aztán vállat vontak, és azt mondták, ha nem kerül egy fillérbe sem, és ez az ára (ez direkt volt), hát legyen.

A kiírás szerint a szobrot az egyetem területén kellett volna felállítani, de ott nem letek ekkora szabad helyet (különben is van ott már egy Marx-szobor is, igaz, takarva), rávették hát az illetékeseket (hogy azok kik, nem látszik tisztán, de hogy leszóltak, az igen), hadd rakják ki a művet a Csarnok tér Sóház utcai oldalára, azzal úgyse tud senki semmit kezdeni. (Hogy a tér másik oldalát éppen

most kényszerítik térdre egy félkör ívű beépítéssel, igaz, de nem tartozik szorosan a tárgyunkhoz.) Így került abba az elhanyagolt kis háromszögbe először egy betontéglalap, aztán két (fél) múmárvány alkotás, melyek együtt képeznek egy eltéphetetlen egészet. Végül az illetékesek is ráharaptak a dologra, fél évvel a felállítás után ünnepélyes átadás is volt, a magyar és a szlovén parlamenti elnök részvételével, s mára a teret is rendezték, már csak a szemeteseknek kellene szólni, hogy járjanak arra néha ők is.

Másfél órát álltam a dolgozat előtt, annyi látszott bizonyosnak, hogy a dinamikus, fekete kőszobor valahol a figurativitás és nonfigurativitás határán, divathullámon innen és az Óperenciás tengeren is túl helyezkedik el, de a mai Magyarországon így is igazán üdítően hat, mert nem a száz, hanem csak a huszonöt évvel ezelőtti világtendenciákat másolja. Egy (vagy két) lovat, valamint egy semmibe vesző női lábat mindenképpen felismerhetünk a vizsgálat során.

Aztán hazatérve nekifeküdtem a forrásoknak, és megtudtam, hogy a szobor a Történelem nevet viseli el, alkotója, *Andrej Gabrovec Gaberi* kortárs szlovén szobrász, performer, divatguru és életművész, akinek jellegzetes műveit Európa számos egyeteme közelében fellelhetjük, s ez (melynek több variációja is létezik), mint a címe is sugallja, a történelem örök harcát mutatja be a háború (ló) és a béke (nő) között: ezt nem én mondom, ezt a művész nyilatkozta, ha jól értem. Ehhez szerintem nem is kell kommentár, kár, hogy arról nem szólt Gaberi úr, mit szimbolizál a betonoszlop, pedig lennének ötleteim.

Egyszóval kaptunk egy szlovén szobrot ingyenbe, ennél nagyobb bajunk sose legyen. Ajándék lónak ne nézd a nőjét. ●

Névjegy:

Történelem, Sóház tér. felállítva: 2013., alkotó Andrej Gabrovec Gaberi

HAVONTA EGY IZGALMAS RÉGÉSZETI LELET
RÉGÉSZEINK HOZZÁ KAPCSOLÓDÓ
SZEMÉLYES TÖRTÉNETÉVEL

BUDAVÁRI PALOTA É ÉPÜLET
1014 BUDAPEST, SZENT GYÖRGY TÉR 2.
WWW.BTM.HU

